

Revisors etik og adfærd ved arbejde med kriseramte virksomheder

**Kandidatafhandling, cand. merc. aud.
Copenhagen Business School 2012
Institut for regnskab og revision**

Forfatter:

Simon Bach Nielsen

Vejleder: Lars Kiertzner, Institut for regnskab og revision, CBS

Censor:

Afleveret: 12. januar 2012

Anslag: 162.238 ex. figurer (svarende til 71,3 normalsider)

Executive Summary

The global financial crisis that struck the world a few years ago created new conditions for Danish Auditors. Many Danish companies are today affected by the crisis, which has resulted in new working conditions for Auditors.

First of all Danish companies are now forced to focus on costs, which means that the price for the auditor's work is declining due to increased competition. This is a result of the fact that companies can't afford to pay Auditors, but also a result of the fact that many Danish Auditors are lowering their prices in order to keep and attract new clients. A consequence of the crisis is also that auditors in larger scale may have trouble recovering fees for their work and the risk of losing profit is hence increased.

Another consequence of the financial crisis is that the auditors to a greater extent will experience issues regarding the auditing, which have the potential to create conflict in the client relationship. The Issues may refer to the conditions surrounding business continuity, suspect of economic crimes, a restriction of the scope of the auditor's work, etc. Such issues may force the Auditors to confront their clients, what can probably result in risk of losing their client and in some circumstances maybe even their fee,

The purpose of this thesis is, on the basis of the relevant Danish regulation for Auditors, to analyze how the auditor should act in specified situations that arise in working with companies in difficulties.

The first part of this thesis focuses on parts of the Danish Regulation for Auditors that is relevant for the presented issues in the second part of the thesis. The purpose of the first part of the thesis is not to describe a general part of Danish Regulation, but only to describe what is relevant to the issues presented in the second part. Main focus in the first part is hence on the code of ethics and relevant ISA standards, etc.

The second part of the thesis is divided in to 7 chapters, which each focuses on a specified issue in an Auditors work with companies in difficulties. The Issues concern problems regarding payment, business continuity, economic crimes, restrictions in the work of the Auditor, Reconstruction of a company etc.

The thesis include a conclusion on every single issue, which concludes on the work of the Auditor and what behavior would be correct based on the code of ethics and relevant regulation. The thesis ends with a conclusion that sums up issues and behavior about an auditors work with companies in crisis.

Indholdsfortegnelse

1. Indledning og formål med opgaven.....	6
2. Problemformulering	8
2.1 Problemafgrænsning	11
3. Afhandlingens opbygning og metodevalg	13
3.1 Kildekritik.....	15
3.2 Notation.....	15
4. Fokuseret redegørelse af regulering og lovgivning.....	16
4.1 Revisors rolle overfor klient og offentlighed	16
4.1.1 Revisors rolle overfor klienten.....	17
4.1.1.2 God revisorskik	18
4.1.1.3 Tavshedspligt.....	19
4.2.1 Revisors rolle overfor offentligheden	20
4.2.1.1 Tillidsrepræsentant	20
4.2.1.2 Uafhængighed.....	20
4.2.1.3 Kompetencekrav	21
4.2.1.3 Indberetnings- og anmeldelsespligt.....	22
4.2 Accept af en opgave	25
4.2.1 Begrebsrammens krav	25
4.2.2 Aftalegrundlag	26
5.2.3 Tiltrædelsesprotokollat.....	26
4.3 Forståelse af – og kendskab til virksomheden	27
4.3.1 ISA 300.....	28
4.3.2 ISA 315.....	29
4.3.3 ISA 240.....	30
4.4 Tilsyn og Revisornævn	32
4.4.1 Det offentlige tilsyn.....	32
4.4.2 Revisornævnet.....	32
4.5 Delkonklusion på den fokuserede redegørelse.....	34
5. Revisors etik og adfærd ved konkrete dilemmaer	36
5.1 Dilemma omkring manglende betaling	36
5.1.1 Beskrivelse af den konkrete situation	36
5.1.2 Besvarelse på konkrete situation	37
5.1.3 Delkonklusion på den konkrete situation	41
5.2 Dilemma omhandlende going-concern forudsætningen	43
5.2.1 Beskrivelse af den konkrete situation	43
5.2.2 Besvarelse på den konkrete situation.....	44
5.2.3 Delkonklusion på den konkrete situation	48

5.3 Dilemma omhandlende kendskab til økonomisk kriminalitet	50
5.3.1 Beskrivelse af den konkrete situation	50
5.3.2 Besvarelse på den konkrete situation.....	51
5.3.3 Delkonklusion på den konkrete situation	56
5.4 Dilemma omhandlende reduktion af sikkerhed i revisors erklæring	57
5.4.1 Beskrivelse af den konkrete situation	57
5.4.2 Besvarelse på den konkrete situation.....	58
5.4.3 Delkonklusion på den konkrete situation	61
5.5 Dilemma omhandlende reduktion af omfanget af revisors arbejde	63
5.5.1 Beskrivelse af den konkrete situation	63
5.5.2 Besvarelse på den konkrete situation.....	63
5.5.3 Delkonklusion på den konkrete situation	65
5.6 Dilemma omhandlende regler vedrørende fratrædelse som et selskabs revisor	66
5.6.1 Beskrivelse af den konkrete situation	66
5.6.2 Besvarelse på den konkrete situation.....	67
5.6.3 Delkonklusion på den konkrete situation	70
5.7 Revisors rolle i forbindelse med rekonstruktion	71
5.7.1 Beskrivelse af den konkrete situation	71
5.7.2 Besvarelse af den konkrete situation.....	71
5.7.3 Delkonklusion på den konkrete situation	78
6. Konklusion	80
7. Litteraturliste	84

1. Indledning og formål med opgaven

De seneste års finanskriser har skabt et øget fokus på danske virksomheders økonomi, deres evne til at drive forretning professionelt og i særdeleshed også revisors rolle. Erhvervsskandaler, som eksempelvis er set med flere pengeinstitutter, har været med til at stille spørgsmålstegn ved revisors troværdighed og revisors evne til at udføre dennes opgave.

Revisorerne i Danmark er kommet under økonomisk pres som følge af finanskrisen. Det stigende antal konkurser og lukninger af virksomheder har skabt øget konkurrence og et prispres imellem revisorerne, men desuden bidrager krisen også med den faktor, at mange kunder er så pressede økonomisk, at der er opstået væsentlige og større risici for, at revisor ikke modtager sit honorar.

Fagligt udfordres revisorer også af det stigende antal konkurser, af at pengeinstitutter stiller større krav i forbindelse med finansiering, og af at aktiver som aktier og ejendomme har været udsat for et relativt stort fald i værdi.

Skærpede krav og forventninger fra virksomheders interessenter kan bevirke at ledelsen kan føle sig fristet til at "pynte" på regnskaberne for at tilfredsstille bestyrelse, aktionærer, investorer og kreditorer. I mere ekstreme tilfælde ses det, at ledelsen direkte udfører svigagtige handlinger for virksomhedens eller egen vindings skyld.

Ledelsens handlinger og den pressede økonomi kan medføre, at revisor bliver stillet i vanskelige situationer eksempelvis i forbindelse med revision af regnskabsaflæggelsen. Årsregnskabet kræver måske en modificeret konklusion, hvilket virksomhedens ledelse i mange tilfælde stiller sig modvillig over for. Revisor kan ligeledes komme i den situation, at en fratrædelse af opgaven måske er nødvendig. Dette kan forekomme i situationer, hvor ledelsen ikke vil samarbejde og bidrage med nødvendige oplysninger eller foretage væsentlige korrektioner i årsrapporten.

Revisor kan hermed blive stillet over for dilemmaet at sikre sit honorar mod at udføre sit hverv som offentlighedens tillidsrepræsentant og forsyne årsregnskabet med en korrekt påtegning.

Formålet med denne afhandling er at afdække en række problemstillinger som revisor konfronteres med i forbindelse med udførelsen af sit tillidshverv, når der arbejdes med kriseramte virksomheder. Afhandlingen vil tage udgangspunkt i det reguleringsmæssige grundlag for revisors arbejde, herunder revisionsstandarder og lovgivning omkring etik og adfærd og anvende dette på praktiske problemstillinger, hvor revisor naturligvis også har fokus på at drive sin egen virksomhed.

Først vil afhandlingen indeholde en fokuseret redegørelse af det reguleringsmæssige grundlag for revisors arbejde. Redegørelsen vil indeholde relevante elementer, som indgår i 7 dilemmaer, som revisor udsættes for i forbindelse med arbejde for kriseramte virksomheder. Dilemmaerne vil udover at omfatte forhold omkring revisionspåtegning også omfatte forhold omkring accept af opgave og oplysningspligt til virksomhedens øverste ledelsesorgan og eventuelt Statsadvokaten for Særlig Økonomisk Kriminalitet (SØK).

For hvert enkelt dilemma, som opstilles, vil afhandlingen indeholde en analyse af de forhold, som påvirker revisors beslutning i den konkrete situation. Dette vil blive holdt op imod relevant etik og lovgivning, og hvert dilemma afsluttes med en konklusion på, hvorledes revisor bør agere i det konkrete tilfælde.

Dilemmaerne baseres så vidt muligt på konkrete eksempler fra andre revisorer eller fra min egen dagligdag som revisor. Det kan dog blive nødvendigt at tilpasse enkelte eksempler, således at problemstillingen bliver tilstrækkelig dækkende og konklusionen hermed mere relevant for målgruppen.

Målgruppen for afhandlingen er revisorstuderende samt ledende revisorer, som dagligt beskæftiger sig med revisionsarbejde på klienter og tager væsentlige beslutninger i forbindelse med revisors rapportering.

Afhandlingen skal kunne anvendes som basismateriale for, hvorledes revisor skal agere i konkrete situationer, således at etiske retningslinjer overfor klienten overholdes,

samtidigt med at revisor som offentlighedens tillidsrepræsentant også agerer i overensstemmelse med lovgivningen.

2. Problemformulering

Formålet med afhandlingen er som nævnt at analysere, hvorledes revisor skal agere, når der arbejdes med kriseramte virksomheder. Opgaven vil have to perspektiver, idet jeg både vil forholde mig til, hvorledes revisor skal forholde sig overfor klienten og overfor offentligheden. Afhandlingens hovedspørgsmål kan således stilles som følgende:

- *Hvilke dilemmaer stilles en revisor overfor, når der arbejdes med kriseramte virksomheder, og hvorledes skal revisor agere over for henholdsvis klienten og offentligheden?*

Da hovedspørgsmålet stilles bredt og med to indgangsvinkler, er det vigtigt at supplere op med en række underspørgsmål. Formålet med disse underspørgsmål er således at sikre en hensigtsmæssig struktur i afhandlingen og samtidig også sikre, at hovedspørgsmålet til sidst i afhandlingen kan besvares tilpas dækkende i en konklusion, og indeholde de delelementer som gør, at denne kan anvendes af målgruppen i lignende situationer. Indledningsvist vil jeg anvende 3 underspørgsmål, som er, som følger:

- *Hvilke forventninger har klient og offentlighed til revisor, og hvilke elementer har væsentlig betydning i forholdet? Spørgsmålet vil blive søgt besvaret igennem retningslinjer for revisor i lovgivningen og igennem afgørelser, artikler og sekundært data omhandlende situationer, hvor der er truffet afgørelse af f.eks. Revisornævnet.*

- *Hvilke overvejelser skal en revisor gøre sig inden en opgave accepteres, og hvilke krav stiller lovgivningen? Her tænkes både på situationer, hvor revisor tiltræder, og hvor en revisor accepterer at fortsætte på opgaven.* Spørgsmålet vil blive søgt besvaret igennem revisionsstandarder og revisorlovgivningen.
- *Hvorledes skal revisor igennem sin planlægning opnå forståelse af – og kendskab til virksomheden?* Spørgsmålet vil blive søgt besvaret igennem ISA 300, 315 og 240.

Ved besvarelse af disse tre underspørgsmål redegøres der for hovedretningslinjer omkring revisors etik og adfærd. Efterfølgende vil jeg redegøre for Revisornævnets funktion. Revisornævnet fungerer som en slags "dommer" for revisors handlinger ved afgørelsen af, om god revisorskik er overholdt i omstridte situationer. Alle kan indgive sager mod revisor til Revisornævnet. Derfor vil det naturligvis også være relevant at trække på afgørelser fra nævnet i forbindelse med besvarelsen af de efterfølgende dilemmas spørgsmål. Revisor må grundlæggende formodes at ville afdække sig fra at blive anmeldt til nævnet eller i hvert fald sikre sig, at hans færden ikke vil medføre en straf fra nævnet, såfremt han anmeldes.

Hermed opstilles grundlaget for besvarelsen af de efterfølgende dilemmaer. De dilemmaer, som opstilles, er i hovedformuleringer følgende:

1. Hvilke muligheder har revisor for at tilbageholde materiale, såfremt det aftalte honorar ikke er indbetalt på afleveringstidspunktet og er forfaldent, og hvilke andre forhold har indvirkning herpå?
2. Hvilke problemstillinger opstår imellem klient og revisor, og hvilke handlinger skal revisor foretage, når der opstår tvivl om going-concern forudsætningen i forbindelse med regnskabsaflæggelsen? Dilemmaet vil således inddrage elementet "usikkerhed om fortsat drift".

3. Hvorledes skal revisor forholde sig overfor klient og myndigheder, når der opnås kendskab til overtrædelse af lovgivning og decideret økonomisk kriminalitet? Dette spørgsmål under opdeles i følgende forhold:
- Forhold som "kun" kræver supplerende oplysninger
 - Forhold som kræver anmeldelse til SØK
4. Hvorledes skal revisor forholde sig overfor klienten, hvis klienten ønsker en reduktion af sikkerheden af revisors erklæring - eksempelvis fra revisionspåtegning til review- eller assistanceerklæring - og hvilke handlinger skal revisor foretage?
5. Hvorledes skal revisor forholde sig, hvis klienten ønsker en reduktion af omfanget af revisors arbejde? Eksempelvis hvis revisor i tidligere år har udarbejdet hovedaktionærens personlige selvangivelse eller indkomst- og formueopgørelse, men det nu ønskes fravalgt.
6. Hvilke handlinger skal revisor foretage sig overfor klient og myndigheder, såfremt klienten uden revisors viden får årsrapporten udarbejdet af en anden revisor, imens fratrædende revisor er vidende eller har mistanke om svigagtige forhold?
7. Hvorledes skal revisor forholde sig i situationen, hvor der arbejdes op til og med rekonstruktion af et selskab? Dette dilemma vil også indeholde elementer omkring konkurs.

Til besvarelse af disse dilemmaer anvendes teori og lovgivning, såvel som afgørelser.

Besvarelserne vil hver især indeholde en delkonklusion, som vil komme med anbefalinger til revisors adfærd i den konkrete situation. Disse delkonklusioner skal således bidrage med en substans, som kan munde ud i en generel retningslinje for revisor i situationer, som opstår i forbindelse med arbejde for kriseramte virksomheder. Det er således en forventning, at besvarelserne vil indeholde gennemgående træk, som danner en grundlæggende retningslinje for revisors adfærd. Hovedkonklusionen vil således blive bred, men målsætningen er, at den kan anvendes i hovedtræk, inden læser eventuelt fordyber sig i en af de konkrete problemstillinger.

2.1 Problemafgrænsning

Afhandlingens problemformulering ligger i sin udformning af konkrete dilemmaer en ramme om hvilke problemstillinger, som vil blive behandlet. Dog er det nødvendigt med en problemafgrænsning for at gøre det klart for læseren hvilke emner og indgangsvinkler, som ikke vil blive behandlet i afhandlingen.

Afhandlingen afgrænser sig til at omfatte klienter i SMV-segmentet.

Der vil blive taget udgangspunkt i forhold, som vedrører revisionspåtegningen, det vil sige forhold, som opstår i forbindelse med regnskabsaflæggelsen.

Afhandlingen fokuserer udelukkende på den danske revisionsbranche og heraf afledt den danske revisorlovgivning m.v. Der vil ikke blive inddraget eksempler fra andre lande eller international regnskabslovgivning. Endvidere fokuseres der på nutidige forhold. Der vil således ikke blive inddraget tidligere lovgivning og eventuelle nye lovforslag m.v.

Afhandlingen beskæftiger sig ligeledes kun med forhold, som vedrører regnskabslovgivningen m.v., det vil sige, den afgrænser sig fra besvarelse af konkrete skattemæssige forhold under analysen og revisors funktion omkring skatterådgivning i den fokuserede redegørelse. Afhandlingens analyse vil indeholde elementer af

skattesvig, som dog kun medtages for at redegøre for en revisor oplysningspligt i tilfælde, hvor denne bliver opmærksom på økonomisk kriminalitet. Analysen vil således ikke indeholde nogen form for redegørelse af den skattemæssige behandling heraf.

Der vil i forbindelse med anmeldelses- og oplysningspligter kun blive nævnt forhold omkring økonomisk kriminalitet, herunder grove økonomiske forbrydelser og hvidvaskning. Afhandlingen afgrænser sig fra at behandle forhold omkring terror, da det ikke umiddelbart er relevant i forhold til arbejdet med kriseramte virksomheder.

Ligeledes behandles begrebet "konkurs" ikke som et særskilt dilemma, men medtages i dilemmaet omkring "rekonstruktion", da de fleste træk omkring revisors etik og adfærd vil være sammenfaldende.

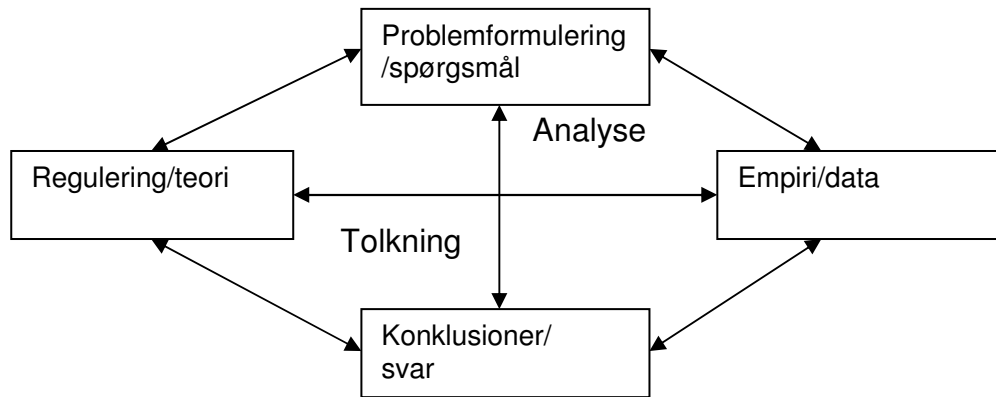
3. Afhandlingens opbygning og metodevalg

For at gøre afhandlingen overskuelig for læseren vil jeg her illustrativt fremvise strukturen:

Afsnit	Beskrivelse	Sidetal	Relevans for problemformulering
Indledning og problemformulering	I indledningen beskrives den generelle situation i Danmark, som medfører, at revisor nu i langt større omfang end tidligere arbejder med kriseramte virksomheder.	side 6 - 12	Ud fra indledningen er min interesse faldet på revisors arbejde med kriseramte virksomheder, og denne interesse munder ud i den efterfølgende problemformulering.
Metode	Afhandlingen baseres på den reguleringsmæssige indgangsvinkel samt praktiske problemstillinger fra virkelighedens verden. Metodeafsnittet danner grundlaget for forståelsen af opgavens struktur.	side 13 - 15	Metodeafsnittet anvendes til at sammenkæde regulering og praksis for således at sikre, at afhandlingen holder fokus på at besvare problemformuleringen.
Regulering	Afhandlingens fundament ligger i de reguleringsmæssige rammer for revisors arbejde. Dette afsnit vil således behandle de grundliggende krav til revisors adfærd igennem habilitet, forståelse af virksomhed og tavshedspligt. Afsnittet vil ligeledes indeholde en redegørelse for Revisornævnets funktion. Afsnittet vil kun indeholde forhold, som er relevante for besvarelsen af de konkrete dilemmaer.	side 16 - 35	Reguleringsafsnittet anvendes til at opridse de generelle krav til revisor og den regulering som skal sikre, at revisor ikke indtræder i konfliktsituationer og forbryder sig mod lovgivning eller sin klients fortrolighedsforhold. Reguleringsafsnittet er således essentielt som grundlag for at besvare de efterfølgende dilemmaer i analysen.
Analyse	Her opstilles de i problemformuleringen nævnte dilemmaer, og ud fra den reguleringsmæssige og empiriske indgangsvinkel udformes en retningslinje for revisors korrekte adfærd. Elementet, at revisor også driver virksomheden og vil sikre sit honorar, inddrages også i de konkrete dilemmaer.	side 36 - 79	Analysen er selve fundamentet i delkonklusionerne og hovedkonklusionen, som afgives ud fra den opstillede problemformulering.
Konklusion	Konklusionen er afslutningen på kandidatafhandlingen og vil samle op på problemformuleringens hovedspørgsmål samt underspørgsmål, som guider både læser og forfatter gennem en mere struktureret proces.	side 80 - 83	Konklusionen vil besvare hovedspørgsmålet omkring revisors adfærd og etik ved arbejde med kriseramte virksomheder.

Metodemæssigt tager afhandlingen udgangspunkt i den danske revisorregulering, og der anvendes således litteratur, som enten er regulering eller omhandler denne.

Afhandlingen vil følge et standard undersøgelsesdesign, som illustreres nedenfor:

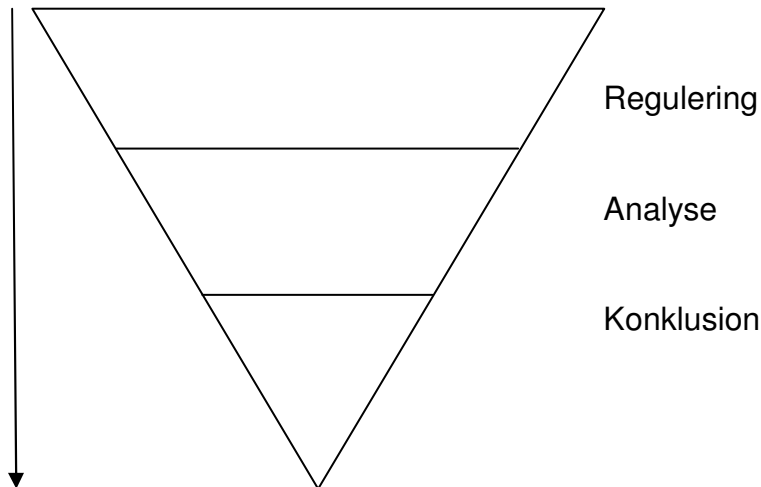
Kilde: Andersen, Den skinbarlige virkelighed, side 25 (Enderud, 1986)

Afhandlingens analyse baseres på oplysninger fra til dels fiktive situationer dog med inspiration fra virkelige hændelser (empiri/data), som er tilrettet med det formål at besvare en relevant problemstilling. Da jeg, i mit hverv som revisor, er omfattet af tavshedspligt, vil alle navne være opdigtede.

Afhandlingen vil tage udgangspunkt i en fokuseret redegørelse om relevant regulering, som anvendes til besvarelsen af de opstillede dilemmaer. Afsnittet om regulering vil således kun indeholde elementer, som er relevante for besvarelsene i analyse afsnittet, og vil fungere som et grundlag for analysen.

Afhandlingen vil således blive mere konkret i analyseafsnittet og vil til sidst besvare problemstillinger specifikt i konklusionerne.

Grafisk kan dette illustreres således:

3.1 Kildekritik

Da afhandlingen primært baseres på regulering/lovgivning, må pålideligheden af kilder anses for at være høj. Litteraturen som anvendes, er primært på pensumliste for fagene revision 1 og 2 på cand.merc.aud. studiet på Copenhagen Business School og anses derfor ligeledes for at have en høj pålidelighed.

Ved anvendelse af artikler indhentet via internettet og trykte medier, så som aviser, vil troværdigheden af materialet være mere usikkert. Der skal derfor være fokus på, hvem den egentlige afsender er, før anvendeligheden af data vurderes. Denne vurdering foretages før materialet anvendes i afhandlingen, og der vil således ikke være en konkret diskussion om datatroværdighed i opgaven. Såfremt data anvendes, har jeg vurderet, at data er af en sådan karakter, at disse kan inddrages i opgaven.

3.2 Notation

I fodnoter angives kilderne til de pågældende oplysninger, kildens oprindelse samt sidetal. Kilder fra internettet er yderligere specificeret i litteraturfortegnelsen under internetsites. Henvisninger til artikler ses desuden angivet i fodnoterne, og artiklerne ses alle i vedlagte bilagsmappe.

4. Fokuseret redegørelse af regulering og lovgivning.

Afhandlingens problemstilling stiller 3 spørgsmål, som der skal redegøres for, før de konkrete dilemmaer kan behandles. Disse 3 spørgsmål omhandler specifikke forhold, som indgår i reguleringen af revisors arbejde med sin klient og især forhold, som har betydning, når revisor arbejder med kriseramte virksomheder. Overordnet kan områderne inddeles således:

- Forhold imellem revisor og klient samt revisors rolle som offentlighedens tillidsrepræsentant.
- Revisors handlinger i forbindelse med accept af en opgave.
- Revisors handlinger for at opnå kendskab til og forståelse af virksomheden.

Dette kapitel vil udelukkende indeholde elementer fra reguleringen, som anvendes i flere af de konkrete dilemmaer, hvilket er argumentet for, at de er behandlet separat her i dette kapital. Områder af reguleringen, som kun behandles i et enkelt dilemma, er medtaget i afsnittet omkring dette.

Dette kapitel vil også indeholde et afsnit omhandlende Revisortilsynet og Revisornævnets funktion, da disse instanser også behandles i flere dilemmaer, og der medtages afgørelser fra revisornævnet som argumentation i flere af delkonklusionerne.

4.1 Revisors rolle overfor klient og offentlighed

Dette afsnit vil omhandle de forventninger, klient og offentlighed har til revisors arbejde og vil søge besvarelse på problemformuleringens første spørgsmål:

- *Hvilke forventninger har klient og offentlighed til revisor, og hvilke elementer har væsentlig betydning i forholdet?*

Forventningerne vil på nogle punkter være i overensstemmelse med hinanden, men som udgangspunkt fungerer revisor overfor offentligheden som en tillidsrepræsentant, som sikrer, at økonomiske oplysninger er korrekte. Derimod fungerer revisor over

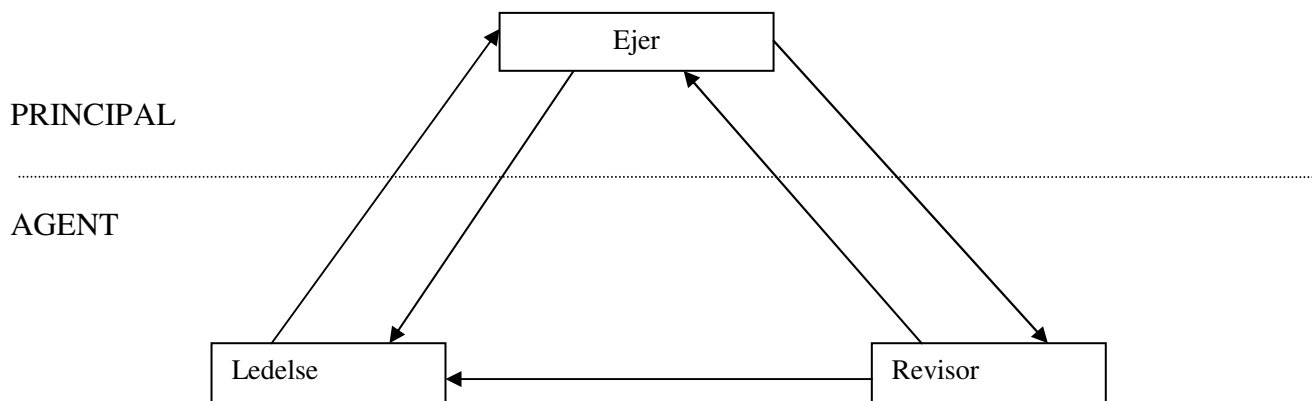
klienten, som en rådgiver, klienten betaler for at udføre en ydelse. Derfor har jeg valgt at behandle klienten og offentligheden hver for sig i dette afsnit.

4.1.1 Revisors rolle overfor klienten

Et klient – revisor forhold er kendetegnet ved, at lovgivningen i mange tilfælde, f.eks. i forbindelse med revision af årsregnskabet, pålægger klienten at antage en revisor.

Forholdet er ligeledes kendetegnet ved, at det er klienten, der vælger revisor, hvilket formelt sker på generalforsamlingen. Revisor agerer på et marked med mange spillere, hvor mange parametre kan være afgørende for, hvilken revisor en klient vælger. Af parametre, som kan have betydning, kan nævnes geografiske forhold, tillid, kompetencer, omdømme og pris.

Revisors funktion overfor klienten defineres mest klart igennem Principal-Agent teorien, som illustreres i nedenstående figur.

Principal-Agent teorien

Af figuren fremgår det, hvorledes ejeren af en virksomhed indgår en aftale med revisor omkring kontrol af ledelsen. Ledelsen, som ejeren har ansat for sikre den daglige ledelse af virksomheden, skal varetage ejerens økonomiske interesser og drive virksomheden hensigtsmæssigt. Revisors funktion er således at forsikre ejeren om, at den økonomiske rapportering fra ledelsen er korrekt. Denne funktion kan naturligvis bringe revisor i konflikt med ledelsen. Principal-Agent teorien anvender forudsætningen, at ledelsen i virksomheden i mere eller mindre grad må være provisions aflønnet for at være motiveret til at skabe positive resultater. Det betyder

imidlertid også, at ledelsen ikke kan antages at være objektiv overfor de resultater, der skal fremvises for ejeren. Derfor er revisors rolle som en troværdig kontrollant af stor betydning for virksomhedens ejer.

Det skal i forlængelse af ovenstående nævnes, at grænser i SMV – segmentet er mere flydende, idet ledelsen i hovedparten af virksomhederne helt eller delvist er lig med ejeren.

Revisors funktion er ligeledes at råde over kompetencen til at rådgive omkring opstilling af årsrapporten ud fra lovgivningens krav.

Efterspørgslen efter en revisors ydelser kan således begrundes med enten lovkrav og/eller et ønske om troværdig og retvisende økonomisk information, som er i overensstemmelse med gældende lovgivning¹.

4.1.1.2 God revisorskik

God revisorskik defineres afgrænsende i Revisorlovens § 16, hvoraf det fremgår, at en revisor ved udførelsen af en opgave skal udvise integritet, objektivitet, fortrolighed, professionel adfærd, professionel kompetence og fornøden omhu².

Heraf følger, at revisors arbejde skal tilføre virksomhedens værdi ved at sikre, at den økonomiske situation er troværdig. Dette kan kun sikres, såfremt revisor er:

”Uafhængig, således at revisor alene ud fra faglige hensyn afvejer sin klients ønsker og præferencer med de behov og ønsker, som relevante brugere måtte have, *kompetent* til at udtale sig om de økonomiske informationer efter at have undersøgt grundlaget for informationerne, og form og indhold i præsentationen.”³

Af ovenstående kan udledes, at der er vigtige elementer i revisorlovgivningen, som revisor skal være opmærksom på, når en opgave skal udføres. Denne afhandling er, som tidligere nævnt, ikke en generel redegørelse omkring revisorlovgivningen og derfor

¹ Langsted, Andersen og Kiertzner, Revisoransvar, side 39

² RL § 16, 1 og udspringer af revisors etiske retningslinjer ”Code of Ethics”

³ Langsted, Andersen og Kiertzner, Revisoransvar, side 20

vil efterfølgende afsnit udelukkende omhandle de dele af reguleringen, som er relevante for besvarelse af analysens dilemmaer.

4.1.1.3 Tavshedspligt

Et vigtigt element i forholdet mellem revisor og klient er fortrolighed. Klienten skal kunne have tillid til, at de økonomiske oplysninger, som videregives til revisor, ikke formidles til andre parter.

Det er vigtigt for revisor at være opmærksom på, at den lovbestemte tavshedspligt også omfatter dennes medarbejdere. Heraf følger, at hele revisionsfirmaet har tavshedspligt, ikke kun den underskrivende revisor. Det er revisors pligt at gøre sine medarbejdere opmærksomme på dette forhold, og såfremt tavshedspligten brydes, bør revisor iværksætte tiltag overfor medarbejderen afhængigt af forseelsens karakter, eventuelt bortvisning fra arbejdspladsen⁴.

Der er dog visse pligter, som revisor er pålagt, som ikke er omfattet af tavshedspligten, der således viger for en talepligt.

Den hyppigste talepligt er revisionspåtegningen, hvor revisor skal udtale sig om det specifikt udførte arbejde i forbindelse med revisionen. Vigtigt er at bemærke, at revisor ikke må udtale sig om andre forhold i revisionspåtegningen, da dette vil blive betragtet som brud på tavshedspligten.

Ligeledes kan fratrædende revisor ikke fravælge at oplyse tiltrædende revisor om grunden til sin fratræden og tillige oplyse om forhold, som kan have betydning for tiltrædende revisors accept af opgaven. Det er dog vigtigt at være opmærksom på, at det er tiltrædende revisors pligt at kontakte fratrædende revisor. Herefter er det fratrædende revisors pligt at meddele Erhvervs- og Selskabsstyrelsen om grunden til sin fratræden. Såfremt disse pligter ikke overholdes, kan fratrædende revisor blive

⁴ Dette følger af U/R 1984. 570 SHD, hvor en medarbejder blev fundet berettiget bortvist, da tavshedspligten var overtrådt – Langsted, Andersen og Kiertzner, Revisoransvar, side 57

pålagt bøde⁵, ligesom tiltrædende revisor også kan straffes disciplinært, såfremt denne ikke henvender sig til fratrædende revisor i tide⁶.

Afsluttende skal det nævnes, at tavshedspligten jf. revisorlovens § 30 ikke dækker over forhold, som er omfattet af indberetnings- og anmeldelsespligt, som behandles nedenfor i afsnit 5.2.1.2.

4.2.1 Revisors rolle overfor offentligheden

I modsætning til i klient – revisor forholdet, bliver revisor ikke honoreret for sine ydelser af offentligheden. Revisors funktion her er reguleret ved lov, og revisor har ikke direkte mulighed for at påvirke denne regulering.

De væsentligste pligter, som revisor er pålagt, fremgår af nedenstående afsnit.

4.2.1.1 Tillidsrepræsentant

Det følger af revisorlovens § 16, stk. 1, at revisor er offentlighedens tillidsrepræsentant under udførelsen af opgaver efter § 1, stk. 2, som omhandler erklæringer med sikkerhed.

Denne opgave er pålagt revisor for at sikre, at en virksomheds omverden kan have tillid til de økonomiske oplysninger, som virksomheden præsenterer. I SMV – segmentet vil omverdenen typisk bestå af medarbejdere, pengeinstitutter, debitorer og kreditorer samt andre långivere, f.eks. leasingselskaber.

Derfor er revisor også overfor offentligheden pålagt at leve op til reglerne om god revisorskik.

4.2.1.2 Uafhængighed

Reguleringen omkring en revisors uafhængighed findes i revisorlovens kapital 4 §§ 24-26 og er udledt af revisors "Code of Ethics" jf. bekendtgørelse 663.

⁵ Jf. Revisornævnets kendelse af 24/9 2002, sag. S-17/2002

⁶ Jf. Revisornævnets kendelse af 22/9 2006, sag. 33-2004-R

Hovedreglen omkring revisors uafhængighed er, at revisor skal være uafhængig af den virksomhed, som der udføres opgaver for. Med det menes, at revisor ikke må være involveret i virksomhedens beslutningsproces, herunder træffe beslutninger på virksomhedens vegne, være økonomisk eller familiemæssigt involveret på nogen måde. § 24 stk. 2 omtaler hvorledes en revisor ikke kan være uafhængig, hvis der foreligger økonomisk interesse, men også hvorledes revisor skal være opmærksom på, at der ikke må foreligge situationer, **hvor en velinformeret tredjemand, kan stille spørgsmålstegn ved uafhængigheden**. Som de væsentligste trusler mod en revisors uafhængighed kan nævnes:

- Egen interesse
- Selvrevision
- Partsidentifikation
- Kundenærhed
- Andre trusler⁷

Jf. reglerne i revisorlovens §§ 24-26 må det forventes af revisor, at denne gennemgår sin uafhængig før en opgave accepteres. Det er således i klientens interesse, at revisor kan indtage en indiskutabel uafhængig og objektiv position i forhold til virksomheden, da revisors arbejde ellers mister troværdighed og bliver, til en vis grad i hvert fald, værdiløs for virksomheden. Det er udenfor diskussion, at det er revisors ansvar alene at sikre, at denne uafhængighed er til stede i revisor – klient forholdet.

4.2.1.3 Kompetencekrav

Som følge af revisors optræden som offentlighedens tillidsrepræsentant foreligger det i naturlig forlængelse heraf, at revisor er underlagt visse krav til kompetence.

I revisorlovens §§ 3,10 og 33 fastsættes betingelser for opnåelse af godkendelse, som praktisk set går igennem revisor- og kvalifikationseksamen til opnåelse af titlen som registreret eller statsautoriseret revisor. Det er værd at nævne, at disse titler ikke kan

⁷ Fücksel, Gath, Langsted og Skovby, Revisor regulering & rapportering, side 72

opnås alene på et teoretisk grundlag, men også kræver praktisk erfaring, jf. revisorlovens § 3, stk. 1, nr. 5.

I 2008 indsatte man hertil et nyt krav til revisor omkring obligatorisk efteruddannelse, jf. revisorlovens § 4. Formålet med denne tilføjelse til loven var at sikre, at revisor konstant holder sin teoretiske viden opdateret og således sikrer, at revisor kan udføre sit hverv som offentlighedens tillidsrepræsentant tilfredsstillende, også flere år efter, at denne har opnået sin godkendelse som registreret eller statsautoriseret revisor.

Det er således revisors ansvar jf. revisorlovens bestemmelser at tage vare på, at det faglige niveau er tilfredsstillende til at varetage de opgaver, som lovgivningen foreskriver.

4.2.1.3 Indberetnings- og anmeldelsespligt

Som redegjort er revisor, i sit arbejde med klienten, som udgangspunkt omfattet af sin tavshedspligt, jf. revisorlovens § 30. Ligeledes er det vigtigt at være opmærksom på, at der i dansk ret foreligger et almindeligt princip om, at der ikke er pligt til at anmelde forbrydelser til myndighederne⁸. Der findes imidlertid undtagelse til dette princip, bl.a. i revisorlovens § 22, som omhandler reaktion ved kendskab til grove økonomiske forbrydelser.

Revisorlovens § 22, stk. 1, fastslår, at revisor skal reagere, når følgende betingelser er opfyldt:

- 1) revisor skal indse,
- 2) at ledelsen begår eller har begået
- 3) økonomiske forbrydelser i tilknytning til deres hverv, og revisor skal derudover
- 4) have en begrundet formodning om, at
- 5) forbrydelsen vedrører betydelige beløb/er af grov karakter

Betingelserne i § 22 opdeles i objektive og subjektive krav, som skal være opfyldt før revisors pligt til anmeldelse indtræffer.

⁸ Langsted, Andersen og Kiertzner, Revisoransvar, side 347

De objektive krav omhandler forbrydelsens karakter, hvilket som udgangspunkt kan betragtes som forbrydelser med en strafferamme på mere end 3 år, som f.eks. underslæb og skattesvig. Endvidere kan revisor anvende tommelfingerreglen om, at hvis forbrydelsen vedrører et beløb på kr. 500.000 og derover, må den betragtes som værende af grov karakter, jf. straffelovens § 289⁹.

De subjektive krav omhandler forholdet om, hvorvidt der reelt er tale om en økonomisk forbrydelse. Revisorlovens § 22 beskriver, hvorledes revisor skal indse og altså derfor ikke behøver at have sikker viden herom. Dette må tolkes som om, at det er tilstrækkeligt, at revisor har en stærk begrundet mistanke herom¹⁰.

Såfremt de ovenstående krav er opfyldt, indtræder revisors pligt til at reagere. Revisor skal herefter straks underrette hvert ledelsesmedlem og indføre underretningen i revisionsprotokollen. Herefter har ledelsen 14 dage til at standse og oprette eventuelle skader, som kriminaliteten må have forårsaget. Ledelsen skal overfor revisor kunne dokumentere disse tiltag, og såfremt dette ikke sker, er revisor forpligtet til straks at indgive anmeldelse til SØK¹¹.

Vigtigt at bemærke til ovenstående er dog, at revisor ikke forpligtet til at underrette ledelsen, såfremt det må vurderes, at denne ikke kan eller vil forhindre den økonomiske kriminalitet eller hvis et flertal af ledelsesmedlemmerne må mistænkes for at være involveret i eller have kendskab til kriminaliteten. I disse tilfælde skal revisor omgående give meddelelse til SØK, jf. revisorlovens § 22, stk. 2.

Afsluttende skal det nævnes, at revisor ikke ved at fratræde opgaven, kan undgå at skulle opfylde sin anmeldelsespligt, jf. § 22. Denne tilføjelse i § 22, stk. 3 må tiltænkes at være indsat for, at revisor ikke ved fratrædelse kan undgå konfliktsituationer med sin klient. Derfor foreskriver loven klart, at så snart revisor opnår viden om økonomisk

⁹ Straffelovens § 289 finder anvendelse på tilfælde af skattesvig, men beløbet kan ligeledes anvendes som udgangspunkt for andre økonomiske forbrydelser jf. Langsted, Andersen og Kiertzner, side 349.

¹⁰ Langsted, Andersen og Kiertzner, Revisoransvar, side 349 anvender procentsatsen 95 % herom. Det må noteres, at det kan være vanskeligt at fastsætte en procent på en sådan viden, men det virker omvendt heller ikke urimeligt at anvende samme procentsats, som anvendes ved afgivelse af erklæringer med høj grad af sikkerhed.

¹¹ Jf. Langsted, Andersen og Kiertzner, Revisoransvar, side 350

kriminalitet, er denne omfattet af anmeldelsespligten, uanset om denne fratræder eller afsættes af klienten. Såfremt revisor ikke efterlever sine pligter, kan denne pålægges bødestraf, jf. revisorlovens § 54, stk. 1 eller blive sigtet for medansvar, jf. Straffelovens § 23¹².

I tillæg til revisors pligt til at reagere ved kendskab til økonomisk kriminalitet, skal det nævnes, at revisorer siden 2002 har været omfattet af Hvidvaskningsloven, hvilket således i endnu højere grad konkretiserer revisors pligt til at reagere, når kriminelle forhold identificeres¹³. Hvidvaskningen defineres således:

- 1) uberettiget at modtage eller skaffe sig eller andre del i økonomisk udbytte, der er opnået ved en strafbar lovovertrædelse,
- 2) uberettiget at skjule, opbevare, transportere, hjælpe til afhændelse eller på anden måde efterfølgende virke til at sikre det økonomiske udbytte fra en strafbar lovovertrædelse eller
- 3) forsøg på eller medvirken til sådanne dispositioner¹⁴.

Revisor skal altså i forbindelse med udførelsen af sit hverv sikre sig, at midler, som tilføres til umiddelbare legale formål, ikke stammer fra kriminalitet og således forsøgt vasket hvide. Som supplement hertil skal det bemærkes, at Finanstilsynet i 2009 og senest i 2011 har udarbejdet vejledninger, som skal guide både pengeinstitutter, advokater og revisorer i dette arbejde.

Igen her er der en undergrænse for, hvornår revisors pligt til at reagere træder i kraft, og udgangspunktet er således, at strafferammen for forseelsen skal overstige 1 års fængsel jf. Hvidvaskningslovens § 7. stk. 1.

Strafferammen for revisors misligholdelse af sin reaktionspligt i forbindelse med hvidvask er bødestraf eller i grove tilfælde fængsel i op til 6 måneder¹⁵.

¹² Langsted, Andersen og Kiertzner, Revisoransvar, side 351.

¹³ Langsted, Andersen og Kiertzner, Revisoransvar, side 351.

¹⁴ Langsted, Andersen og Kiertzner, Revisoransvar, side 352.

¹⁵ Langsted, Andersen og Kiertzner, Revisoransvar, side 353.

4.2 Accept af en opgave

Dette afsnit vil redegøre overordnet for de handlinger, en revisor skal foretage, før en opgave kan accepteres og hermed besvare problemformuleringens andet spørgsmål:

- *Hvilke overvejelser skal en revisor gøre sig inden en opgave accepteres, og hvilke krav stiller lovgivningen? Her tænkes både på situationer, hvor revisor tiltræder, og hvor en revisor accepterer at fortsætte på opgaven.*

4.2.1 Begrebsrammens krav

ISA 3000 fastsætter krav, som skal være overholdt for, at en opgave, som indeholder en erklæring med sikkerhed¹⁶, kan accepteres af revisor. Kravene omfatter både situationer, hvor revisor tiltræder en ny opgave, men også situationer hvor revisor vælger at fortsætte en opgave. Kravene er således dækkende for alle former af opgaveaccept og er, som følger:

- Erklæringsemnet er passende
- Kriterierne, der anvendes, er egnede og er tilgængelige for de tiltænkte brugere
- Revisor har adgang til tilstrækkeligt og egnet bevis som grundlag for sin konklusion
- Revisors konklusion indgår i en skriftlig erklæring i en form, der passer til en opgave med høj grad af sikkerhed eller en opgave med begrænset sikkerhed
- Revisor bedømmer, at der er et fornuftigt formål med opgaven¹⁷.

Med andre ord er det altså vigtigt for revisor at afdække forholdene omkring sin erklæring, før en opgave accepteres. Herigennem skal revisor vurdere, om der vil være mulighed for at afgive en erklæring på baggrund af det materiale, der er til rådighed og om materialet udgør et egnet bevis for konklusionen. Revisionsvirksomheden skal ligeledes sikre sig, at de besidder den nødvendige kompetence til at løse den pågældende opgave.

¹⁶ Her tænkes på erklæringer i form af revision og review. I forbindelse med andre erklæringsopgaver med sikkerhed, jf. RS 3000 listet flere krav som fremgår af Füchsel, Gath, Langsted og Skovby, Revisor regulering og rapportering, side 287-288.

¹⁷ Füchsel, Gath, Langsted og Skovby, Revisor regulering og rapportering, side 177

Revisorlovens § 24, stk. 6 fastsætter, at en revisionsvirksomhed skal opstille retningslinjer, som sikrer, at revisor tager stilling til disse forhold, før en opgave accepteres. Revisorlovens § 24, stk. 6 fastslår endvidere, at revisor skal sikre, at der ikke foreligger omstændigheder, som kan true dennes uafhængighed. Såfremt revisor ikke kan afdække disse risici, bør opgaven ikke accepteres.

For at styrke revisors vurdering af ovenstående forhold, pålægger Revisorlovens § 18, stk. 2 således den tiltrædende revisor at rette henvendelse til den fratrædende revisor og forespørge om omstændighederne for dennes fratræden. Den fratrædende revisor er ligeledes, som følge af § 18, stk. 2, forpligtet til at besvare den tiltrædende revisors forespørgsel og gøre opmærksom på alle forhold, som kan have betydning for den tiltrædende revisors accept af opgaven.

4.2.2 Aftalegrundlag

I ISA 2400 fastlægges det, at revisor ved accept af opgaven skal indgå en aftale med klienten om opgavens indhold. Teknisk set er der ingen formkrav til aftalen, da aftalelovens bestemmelser her må finde anvendelse. ISA 2400 anbefaler dog, at der anvendes en skriftlig kontrakt i form af eksempelvis et aftalebrev. Grunden hertil er, at på trods af at en mundtlig aftale i princippet vil være ligeså bindende for parterne, så er dens indhold ved stridsspørgsmål vanskelig at dokumentere og kan således skabe et grundlag for konflikt. Derfor må det anses som fordelagtigt for begge parter, at der udarbejdes et aftalebrev med beskrivelse af opgaven, honorar, ansvar, type af erklæring m.v., som underskrives af begge parter, hvorefter en kopi opbevares af hver¹⁸.

5.2.3 Tiltrædelsesprotokollat

I tilfælde hvor revisor accepterer en opgave, som omfatter revision af et årsregnskab, bør der ligeledes udarbejdes et tiltrædelsesprotokollat jf. ISA 265, som indeholder kravene i ISA 210 vedrørende indhold i revisionsaftaler. Således kan revisor allerede ved tiltrædelsen af opgaven redegøre for revisionens formål, revisor og ledelsens

¹⁸ Fücksel, Gath, Langsted og Skovby, Revisor regulering og rapportering, side 264

ansvar, tilrettelæggelsen og udførelsen af revisionen overfor virksomhedens ledelse¹⁹. Revisor bør påse, at tiltrædelsesprotokollatet gennemlæses og underskrives af samtlige ledelsesmedlemmer, så der ikke senere hen kan opstå konflikter omkring revisionen.

Aftalegrundlaget og handlinger omkring accept af opgaven, vil herefter være foretaget således, at revisor kan påbegynde den egentlige udførelse af den påtagne opgave.

4.3 Forståelse af – og kendskab til virksomheden

Følgende afsnit vil omhandle revisors pligter til at skabe sig tilstrækkeligt kendskab til og forståelse af virksomheden til hensigtsmæssigt at kunne udføre sin planlægning og udførelse af opgaven. Afsnittet vil således afdække problemformulerings 3. spørgsmål:

- *Hvorledes skal revisor igennem sin planlægning opnå forståelse af – og kendskab til virksomheden?*

For en revisor er det vigtig og nødvendigt at forstå den virksomhed, der arbejdes med, og derfor foreskriver regnskabslovgivningen også, at revisor skal opnå et betydeligt kendskab til virksomheden i opstartsfasen af planlægning. Formålet med revisors pligt til at opnå forståelse af virksomheden er at optimere revisors muligheder for at identificere risici, som kan have betydning for revisionen og i sidste ende erklæringens konklusion. Revisors handlinger hertil er opstillet i ISA 315, men det er ligeledes relevant at inddrage elementer fra ISA 300 og ISA 240.

Denne forståelse er i sin naturlighed vigtig, når det drejer sig om arbejde med kriseramte virksomheder, idet det er vigtigt for revisor at identificere forhold, som er til risiko for virksomheden fortsatte drift. Endvidere er det også vigtigt for revisor at kende ledelsens reaktion på disse risici, således at forhold, der kræver særlig opmærksomhed under opgaveudførelsen, kan identificeres.

¹⁹ Fücksel, Gath, Langsted og Skovby, Revisor regulering og rapportering, side 365

4.3.1 ISA 300

ISA 300 er den grundlæggende standard for planlægning af revisionsopgaver, hvori det specificeres, at revisor skal planlægge revisionen således, at opgaven udføres effektivt²⁰. Heraf må det udledes, at revisor skal have et godt kendskab til virksomheden for at leve op til dette. Af ISA 300 følger det desuden, at revisor ved opstart af opgaven skal udføre handlinger til at opnå forståelse for opgaven, overveje etiske krav og vurdere klientforholdet²¹.

Revisors pligter med hensyn til planlægning og forståelse af virksomheden er i midlertidigt ikke afgrænset til kun at omfatte opstarten af en revisionsopgave. ISA 300 beskriver således, at såfremt forholdende omkring revisionen må ændre sig under forløbet, skal revisionsplanlægningen tilrettes hertil²². Heraf følger, at revisor som konsekvens af en ændret planlægning også må tilrette selve revisionsplanen. En sådan situation vil typisk opstå, når informationsgrundlaget for revisor ændrer sig løbende under revisionen, altså at de tilgængelige oplysninger ikke er i overensstemmelse med dem, som var tilgængelige på planlægningstidspunktet.

I forbindelse med planlægningen er det vigtigt, at revisor kommunikerer med virksomhedens øverste – og daglige ledelse. Det må anses som nødvendigt for at opnå en effektiv og hensigtsmæssig udførelse af opgaven, dog skal revisor naturligvis være påpasselig med at kommunikere så meget, at revisions udførelse og handlinger bliver for forudsigelige og således kompromitteres²³. Revisor må således ikke igennem kommunikationen give ledelsen mulighed for at påvirke forhold, som i sidste ende kan have betydning for revisors konklusion på opgaven.

Afslutningsvist skal det nævnes, at ISA 300 ligeledes specificerer revisors handlinger i forbindelse med førstegangs revision. Disse omfatter handlinger vedrørende accept af klientforholdet samt kontakt til fratrædende revisor²⁴. Herunder bør tiltrædende revisor, iht. ISA 510, udføre revision af primo balancen, hvilket som udgangspunkt udføres ved

²⁰ Jf. ISA 300, nr. 2

²¹ Jf. ISA 300, nr. 6

²² Jf. ISA 300, nr. 16 og 22

²³ Jf. ISA 300, nr. 27

²⁴ Jf. ISA 300, nr. 28

at forespørge fratrædende revisor om dennes revisionsbevis. Tiltrædende revisor bør dog selvstændigt foretage revision og ikke alene basere sin konklusion på tidligere revisors materiale.

4.3.2 ISA 315

ISA 315 er den grundlæggende standard omkring revisors forståelse af virksomhed og fastlægger, hvilke handlinger revisor bør foretage for at opnå denne.

Hovedsætningen i standarden må betragtes som "Revisor skal opnå en forståelse af virksomheden og dens omgivelser, herunder intern kontrol, der er tilstrækkelig til at identificere og vurdere risici for væsentlig fejlinformation i regnskabet, uanset om de skyldes besvigelser eller fejl, og tilstrækkelig til at planlægge og udføre yderligere revisionshandlinger"²⁵. Bilag 1 i ISA 315 vejleder om forhold, som revisor kan overveje for at opnå forståelse af virksomhed. Der lægges primært vægt på følgende:

- *Brancheforhold*, herunder bl.a. markedsforhold, konkurrenter og prissætning
- *Lovgivning*, herunder regnskabspraksis, regulering med indflydelse på driften, skatteforhold og miljøkrav
- *Andre eksterne faktorer*, f.eks. finansielt klima, renteniveau m.v.
- *Virksomhedens indtægtskilder*, og om denne er mere eller mindre risikobetonet
- *Vigtige kunder og leverandører*
- *Geografiske forhold og beskæftigelse*
- *Investeringer*, eksempelvis køb af anlægsaktiver, værdipapirer eller andre virksomheder
- *Finansieringsforhold*, herunder gældsstruktur og forpligtelser udenfor balancen. Eventuelle leasingforhold bør også vurderes.
- *Regnskabsaflæggelse*, forhold omkring regnskabspraksis, præsentation og oplysninger i regnskabet m.v.
- *Tilstedeværelse af mål*, eksempelvis strategi for fremtiden
- *Nøglemedarbejdere*, herunder personer med speciel viden eller kompetencer, som er vitale for virksomheden
- *Fremtidige finansieringsbehov*

²⁵ Jf. ISA 315, nr. 2

- *Anvendelse af IT*, herunder om denne udgør en trussel mod virksomhedens eksistens
- *Måling og kontrol af virksomhedens finansielle præstationer*, som kan være anvendelse af nøgletal og statistikker, estimater, budgetter m.v.²⁶

ISA 315 opstiller således vigtige forhold, som revisor bør overveje for at opnå tilstrækkelig forståelse af virksomheden.

Det anbefales derudover, at revisor anvender ISA 315's bilag 3, som grundlag for at vurdere "forhold og begivenheder, der kan indikere risici for væsentlig fejlinformation", da disse forhold er altafgørende at identificere, således at revisor kan tilrettelægge sin revision på en måde, som afdækker disse forhold. Alternativt kan revisor have vanskeligt ved at opnå tilstrækkelig sikkerhed for en revisionspåtegning med høj grad af sikkerhed²⁷.

4.3.3 ISA 240

Denne regnskabsstandard omhandler revisors ansvar for at overveje besvigelser ved revision af regnskaber, hvilket må anses for yderst relevant i forbindelse med arbejdet med kriseramte virksomheder. En besvigelser defineres som "en bevidst handling udført, hvor vildledning for at opnå uberettiget eller ulovlig fordel er involveret"²⁸. Af ISA 240, nr. 3 fremgår det, at revisor, "ved planlægning og udførelsen af revisionen med henblik på at reducere revisionsrisikoen til et acceptabelt niveau, skal overveje risici for væsentlig fejlinformation i regnskabet som følge af besvigelser".

Et vigtigt element i ISA 240 er, at revisor igennem hele revisionen skal opretholde en professionel skepsis²⁹. Med andre ord skal revisor hele tiden tage højde for muligheden for, at der er foretaget besvigelser, og heraf udspringer også vigtigheden af ISA 315, da det må vurderes, at højt kendskab til virksomheden vil styrke revisors erfaring og

²⁶ ISA 315, bilag 1, side 14-15 (den ovenstående liste er ikke udtømmende, for yderligere forhold henvises til standarden).

²⁷ Hermed tænkes på erklæring med 95 % sikkerhed

²⁸ ISA 240, nr. 6

²⁹ ISA 240, nr. 24

indsigt. Forståelsen af virksomheden vil ligeledes optimere revisors evne til at vurdere ledelsens ærlighed og integritet, hvilket denne standard foreskriver³⁰.

Det er revisors pligt at forespørge den daglige ledelse om den øverste ledelses tilsyn, jf. ISA 240, nr. 34, for at opnå forståelse for, om der foretages kontroller, som skal sikre imod besvigelser og i så fald, hvordan den øverste ledelse reagerer på disse risici. Grunden til at forespørgslen skal ske til den daglige ledelse er, at det er dette organ, som har ansvaret for de interne kontroller samt regnskabsaflæggelsen³¹.

ISA 240's bilag 1 bidrager med en række eksempler på besvigelserfaktorer, som revisor kan anvende til at vurdere risici. Som hovedpunkter må det anskues at besvigelser sker på baggrund af enten incitament eller muligheder. Især incitamentet er vigtigt at notere sig i arbejdet med kriseramte virksomheder³², da ledelsen her kan føle sig presset til at fremvise manipulerede økonomiske oplysninger for at sikre enten virksomhedens fremtid eller investerings – og finansieringsmuligheder. Revisor skal således være opmærksom på, at incitamentspåvirkning kan komme fra en tredjepart, så som pengeinstitutter, virksomhedens øverste ledelsesorgan m.v.

ISA 240's bilag 2 lister endvidere mulige revisionshandlinger, der kan adressere de vurderede risici for væsentlig fejlinformation som følge af besvigelser, imens bilag 3 lister eksempler på omstændigheder, der indikerer muligheden for besvigelser. Disse bilag bør revisor ligeledes anvende i sin revisionsplanlægning og identificeres risici, er det herefter nødvendigt for revisor at anvende ISA 330, som omhandler revisors handlinger som reaktion på vurderede risici.

³⁰ ISA 240, nr. 25

³¹ ISA 240, nr. 35 og nr. 43

³² Det må vurderes, at incitament som oftest vil være en faktor i krisetider, hvorimod muligheder, så som misbrug af aktiver m.v., som oftest vil foregå i opgangs tider med vækst. Dette er naturligvis en overordnet betragtning, og det er således vigtigt at gøre opmærksom på, at revisor ikke må anvende den generelle samfundsøkonomi til at udelukke hverken besvigelser som følge af incitament eller muligheder.

4.4 Tilsyn og Revisornævn

Dette afsnit vil kort redegøre for hvorledes, det offentlige tilsyn af revisor og Revisornævnet i hovedtræk fungerer.

4.4.1 Det offentlige tilsyn

Revisortilsynets funktion er beskrevet i Revisorlovens kapital 9. Revisortilsynets, som er nedsat under Erhvervs - og Selskabsstyrelsen, overordnede funktion er at kontrollere revisionsvirksomhedens arbejde. Herunder særligt at kontrollere om hvorvidt virksomheden har indført procedurer, som sikrer høj generel kvalitet, som for eksempel etik og uafhængighed, men også at der er etableret retningslinjer for, hvordan kvaliteten af den enkelte opgave sikres. Endeligt bør revisionsvirksomheden også udføre en efterfølgende kontrol af deres eget arbejde, altså en intern kvalitetskontrol³³.

Såfremt en revisionsvirksomhed udtages til kontrol, vil en ekstern kontrollant fra tilsynet evaluere den enkelte virksomhed. Kontrollen vil omfatte såvel de generelle retningslinjer omkring kvalitetssikring, såvel som de udførte opgaver af virksomheden³⁴, og kontrollanten vil herefter udforme en erklæring, som indsendes til tilsynet. Såfremt kontrollantens erklæring indeholder et forbehold eller en supplerende oplysning, kan tilsynet beslutte at give en påtale til virksomheden, eventuelt med et yderligere kontrolbesøg eller i mere alvorlige tilfælde at videresende sagen til myndigheder eller indbringe sagen for Revisornævnet.

4.4.2 Revisornævnet

Hovednormen indenfor revisors arbejde er som beskrevet tidligere begrebet "god revisorskik", hvilket er betegnelsen for, at revisor udfører sit arbejde således, at tredjemand og offentligheden kan have tillid de økonomiske oplysninger m.v., som revisor erklærer sig om. Revisors ansvar kan opdeles i 3 hovedgrupper, nemlig strafansvar, erstatningsansvar og disciplinæransvar. I alle 3 grupper vil der være tale om overtrædelse af normen for god revisorskik, men det må tolkes, at disciplinæransvaret omhandler de forseelser, som ikke er grove nok til at udløse

³³ Langsted, Andersen og Kiertzner, Revisoransvar, side 144-145.

³⁴ Antallet af opgaver afhænger af antallet af registrerede godkendte revisorer på REVIREG.

erstatnings – og/eller strafansvar³⁵. Man anvender således 3 aspekter, når der tales om disciplinæransvar – kollegernes interesser, erhvervets kvalitet og samfundets interesse³⁶. Heraf kan udledes, at det må være i alles interesse, at revisor udfører sit hverv ud fra foreskrevne retningslinjer, således at branchen og faget som helhed bibeholder sin troværdighed, samtidigt med at interessenter og offentlighed kan have tillid til revisors arbejde. Derfor må det betragtes med logik, at overtrædelse af god revisorskik, uanset hvordan den forekommer, må medføre en form for straf.

Revisornævnet består af 15 medlemmer, hvoraf 3 skal være statsautoriserede revisorer, 3 skal være registrerede revisorer, og 6 skal være regnskabsbrugere. Herudover består nævnet af 3 dommere, hvoraf den ene skal være landsdommer, som udfylder posten som formand og 2 næstformænd³⁷.

Revisornævnets kompetence er at træffe afgørelser i sager, som involverer en statsautoriseret eller registeret revisor, og kan således ikke træffe afgørelser om andre revisorer. Ligeledes er det vigtigt at holde sig for øje, at nævnets kompetenceområde omhandler revisors erklæringsafgivelser jf. Revisorlovens § 44, stk. 1. De relevante erklæringer kan opdeles i følgende grupper:

- 1) Revisionspåtegninger
- 2) Andre erklæringer med sikkerhed, der ikke udelukkende er bestemt til hvervgiverens eget brug
- 3) Erklæringer uden sikkerhed, der ikke udelukkende er bestemt til hvervgiverens eget brug³⁸

Af ovenstående må udledes, at opgaver uden for disse tre grupper falder udenfor Revisornævnets kompetenceområde, hvorfor de må forventes afvist ved indbringelsen.

³⁵ Langsted, Andersen og Kiertzner, Revisoransvar, side 416.

³⁶ Langsted, Andersen og Kiertzner, Revisoransvar, side 416.

³⁷ Som følge af Revisorlovens § 2 jf. bkg. nr. 664 af 26. juni 2008 – Langsted, Andersen og Kiertzner, Revisoransvar, side 420.

³⁸ Langsted, Andersen og Kiertzner, Revisoransvar, side 424.

Endvidere indeholder Revisorlovens §§ 43 og 44 en række betingelser, som ligeledes skal overholdes, før nævnet kan behandle sagen³⁹.

Indbringelsesadgangen til Revisornævnet tilfalder alle som har en retslig interesse jf. Revisorlovens § 43, stk. 6. Det vil sige, at en hovedaktionær eksempelvis kan indbringe en statsautoriseret revisor for nævnet, såfremt der selvfølgelig er tale om en sag indenfor de 3 hovedgrupper listet ovenfor. Det skal nævnes, at der gennem tiden er truffet mange afgørelser omkring begrebet "retslig interesse", og hvornår en interessent kan anses for at have denne. Dette er vigtigt at være opmærksom på, da dette afgør, om nævnet har kompetence til at behandle den indbragte sag.

Overtrædelser af reglerne omkring god revisorskik, som karakteriseres som disciplinæransvar, sanktioneres som udgangspunkt med bøde, men kan i særligt grove eller gentagne tilfælde medføre frakendelse af revisors godkendelse jf. Revisorlovens § 44, stk. 2, pkt. 1.

4.5 Delkonklusion på den fokuserede redegørelse

Afsnittet omkring regulering og lovgivning kan hermed afsluttes med en opsummering af de mest relevante forhold, som afsnittet har belyst.

Revisor skal i sit daglige virke, som omfatter både honoreret arbejde for klienter, og samtidigt også opgaver reguleret af lovgivningen som offentlighedens tillidsrepræsentant, arbejde ud fra hovednormen om "god revisorskik". God revisorskik omhandler i hovedtræk sikring af kvaliteten af det udførte arbejde og overholdelse af etiske retningslinjer omkring uafhængig og tavshedspligt.

Uafhængigheden skal sikre, at revisor er i stand til at udføre sit hverv objektivt samtidigt med, at tredjemand og offentlighed kan have tillid til revisors arbejde.

Tavshedspligten skal sikre, at revisor får alle tilgængelige oplysninger til brug for sit arbejde, samtidig med at klienten sikres, at fortrolige oplysninger ikke videregives.

³⁹ Langsted, Andersen og Kiertzner, Revisoransvar, side 435.

Revisor skal her være opmærksom på, at hvervet som tillidsrepræsentant for offentligheden har medført pligter til at reagere i tilfælde af kendskab til grove økonomiske forbrydelser og overtrædelser af Hvidvaskningsloven.

Et vigtigt forhold som gør, at revisor kan udføre sit hverv tilfredsstillende, er den forståelse af virksomheden, som revisor skal opnå. Dette beskrives i ISA 315, som opstiller de handlinger en revisor bør foretage for at opnå et tilstrækkeligt kendskab til virksomheden. Kendskabet er vigtigt både for, at revisor kan planlægge og udføre sit arbejde effektivt og med tilfredsstillende kvalitet, men samtidigt også vigtigt for at identificere risici og forhold som kan have betydning for den erklæring, der skal afgives. Derfor er det uden tvivl nødvendigt, at revisor anvender ISA 300, ISA 315 og ISA 240 i sin planlægning og sin udførelse af en konkret opgave.

Da revisor udfører et hverv for offentligheden, er denne også underlagt en kvalitetskontrol af sit arbejde. Denne kvalitetskontrol udføres af Revisortilsynet, som årligt udtager et antal revisionsvirksomheder til kontrol. Kontrollanten gennemgår revisionsvirksomhedens kvalitetssikringsprocedurer og udvælger også specifikke erklæringsopgaver til kontrol. Herefter fremsender kontrollanten sin erklæring til tilsynet, som herudfra vurderer, om der skal ske sanktioner imod revisionsvirksomheden, såfremt der har været overtrædelser.

Statsautoriserede og registrerede revisorer er ligeledes underlagt Revisornævnet, som træffer afgørelser omkring sanktioner, som primært ikke omfattes af straf – og/eller erstatningsansvar. Nævnets kompetenceområde omfatter kun erklæringer og som udgangspunkt ikke rådgivning og assistance. Til gengæld kan enhver med retslig interesse indbringe revisor for nævnet, hvilket vil sige, at Revisornævnet er den instans, som en utilfreds klient normalt vil indbringe revisor for ved tvister.

5. Revisors etik og adfærd ved konkrete dilemmaer

Dette kapitel vil omhandle konkrete eksempler på revisors etik og adfærd i opstillede situationer. Kapitlet vil referere til reguleringen og lovgivningen, som er beskrevet i den fokuserede redegørelse i forrige afsnit.

5.1 Dilemma omkring manglende betaling

Første dilemma, som vil blive behandlet, er et stigende problem i revisionsbranchen, nemlig den manglende indbetaling for det udførte arbejde, som danner baggrund for nedenstående spørgsmål:

- *Hvilke muligheder har revisor for at tilbageholde materiale, såfremt det aftalte honorar ikke er indbetalt på afleveringstidspunktet og er forfaldent, og hvilke andre forhold har indvirkning herpå?*

5.1.1 Beskrivelse af den konkrete situation

Statsautoriseret revisor Klaus Klausen har i mange år drevet sin revisionsvirksomhed med kunder primært bestående af virksomheder tilhørende SMV-segmentet. Kundeporteføljen er spredt vidt udover mange brancher, som bl.a. indeholder håndværkere og detailforretninger samt IT – og investeringsvirksomheder. Klaus Klausen kan således nu konstatere, at den samfundsmæssige krise, som tog fat i 2009, nu også er ved at sætte sine spor på hans revisionsvirksomhed. Krisen mærker han markant på 2 områder. For det første er der begyndt at opstå mange flere diskussioner omkring honorarets størrelse. Klaus Klausen modtager dagligt flere opkald fra utilfredse klienter, som henvender sig vedrørende uoverensstemmelser mellem det aftalte honorar og den udførte opgave. Endvidere må Klaus Klausen også konstatere, at flere og flere af hans klienter nu enten trækker betalingen eller helt undlader at indbetale. Klaus Klausens debitormasse er således støt stigende, hvilket til dels nu også er begyndt at påvirke virksomhedens økonomi, hvilket aldrig tidligere har været tilfældet. Klaus Klausen er nu i tvivl om, hvorledes han skal undgå mange af disse konflikter, og hvilke tiltag han kan iværksætte for at sikre, at han bliver honoreret for det udførte arbejde.

5.1.2 Besvarelse på den konkrete situation

Ovenstående dilemma må antages at være et markant stigende problem i revisionsbranchen. I den senere tid har flere større revisionsvirksomheder reduceret sine honorarer betydeligt. Det må vurderes, at finanskrisen bidrager til et øget prispres revisorerne imellem, da de må konkurrere mere om de "gode" klienter. I langt højere grad end tidligere må revisor nemlig nu beskæftige sig med kriseramte virksomheder, hvilket kan bringe honoraret i farer eller i hvert fald forøge risikoen for tab. Dette forhold medfører en del problemstillinger, som revisor bør være opmærksom på for at være på forkant med situationen.

- Uafhængighed
- Aftalegrundlaget
- Revisors mulighed for tilbageholdelse af materiale

Før at revisor kan foretage sig dispositioner omkring tilbageholdelse af materiale, er det vigtigt at konstatere, om revisor har overholdt normen omkring god revisorskik, og om det aftaleretlige grundlag er på plads. Således kan revisor undgå, eller i hvert fald reducere risikoen for, at klienten får medhold, såfremt tvisten bliver indbragt for myndighederne.

Uafhængighed

Det er jf. afsnit 4.1.2.1 ovenfor et vigtigt element i god revisorskik, at revisor opretholder et uafhængighedsforhold til sin klient jf. Revisorlovens §§ 24-26. Honorarproblematikken må siges at være en reel trussel imod revisors uafhængighed; måske ikke så meget i tilfælde hvor konflikten udelukkende omhandler honorarets størrelse⁴⁰, men i hvert fald i situationer hvor revisor i længere tid har et tilgodehavende hos sin klient. Herigennem kan revisionsvirksomhed få en karakter af lånevirkomhed overfor sin klient, og så vil det være vanskeligt at argumentere for, at revisionsvirksomhed ikke har en egen interesse i sin klients virksomhed. Dette forhold behøver naturligvis ikke påvirke revisors arbejde, men man skal erindre, at

⁴⁰ Eneste situation hvor honorar størrelsen må anses for en reel trussel imod revisors uafhængighed, er i det tilfælde, hvor det enkelte honorar er af en sådan størrelse, at det danner grundlag for hele revisors forretning. Derfor er der indført en 20 %'s honorarbegrænsningsregel i Revisorlovens § 26, stk. 1.

uafhængigheden også skal opretholdes, således at en velinformeret tredjemand, ikke vil stille spørgsmålstejn ved revisors uafhængigheds forhold.

I praksis er det stort set umuligt for revisor at bevise, at forholdet ikke påvirker uafhængigheden, i hvert fald over for tredjemand. Internt kan revisor igennem sin arbejdsproces naturligvis styrke sine revisionshandlinger, således at man ved gennemgang af arbejdet ikke vil stille sådanne tvivsspørgsmål, bl.a. ved at styrke revisionsbeviset og sikkerheden omkring påtegningen ved at foretage yderligere revisionshandlinger på væsentlige regnskabsposter, som vil have betydning for regnskabet retvisende billede og den endelige påtegning. Internt kan det også anbefales, at en anden revisor i revisionsvirksomheden med høj kompetence gennemgår arbejdet, således at den underskrivende revisors arbejde og gennemgang, forudsat han er ejeren, ikke alene danner grundlaget for revisors påtegning.

Aftalegrundlaget

Dette emne blev ligeledes kort beskrevet i afsnit 2.2. For at undgå misforståelser imellem klient og revisor er det vigtigt, at parterne inden igangsætning af opgaven er enige om aftalegrundlaget herfor. Udgangspunktet i dansk ret for indgåelse af aftaler er, at aftalen kan indgås på alle vilkår, så længe den ikke strider imod ufravigelige lovbestemmelser, jf. Aftalelovens § 36. Hermed kan en aftale således også indgås mundtligt, hvilket dog ikke kan anses for hensigtsmæssigt i en klient – revisor aftale, da dokumentation for aftalens vilkår er vanskelig, hvis ikke umuligt, at fremskaffe ved tvister. Derfor foreskriver ISA 210 vedrørende indhold af revisionsaftaler, også i pkt. 2, at en aftale skal dokumenteres i form af et aftalebrev eller lignende. Et sådan aftalebrev bør indeholde en beskrivelse af omfanget af opgaven, hvorledes opgaven udføres, og hvorledes den rapporteres, jf. ISA 210 pkt. 7 og 8.

Endvidere er det også vigtigt, at aftalebrevet indeholder en beregning af det aftalte honorar eller som minimum en honorarspecifikation, som redegør for, hvad der er omfattet af honoraret. Desuden kan det også være relevant i aftalebrevet at præcisere

betalingsbetingelser og eventuelt yderligere hæftelser af de involverede parter⁴¹. Aftalebrevet bør inden påbegyndelsen af opgaven fremsendes til klienten for underskrift, så revisor herefter kan dokumentere, at klienten var oplyst og indforstået med aftalegrundlaget omkring opgaven, inden revisor påbegynder udførelsen.

I visse situationer vil der ikke blive indgået aftaler omkring et fast honorar. Dette vil som oftest være i tilfælde omkring rådgivningsopgaver. I disse situationer skal klienten som udgangspunkt betale, hvad revisor kræver, såfremt det krævede honorar må anses for at være rimeligt⁴². Revisor er naturligvis pålagt at dokumentere, at honoraret er rimeligt⁴³. I praksis er denne arbejdsmetode dog ofte grundlag for tvister. Dette skyldes især, at klienten ikke på forhånd er klar over omfanget af det ønskede arbejde. En del af skylden må dog nok også tillægges revisor, som sikkert i mange tilfælde anser arbejdets omfang som almen viden og derfor ikke ordentligt og tilstrækkeligt får forklaret klienten omfanget. Tvisten opstår herefter som oftest, når revisors arbejde er udført, og der sker fakturering. Revisor kan umiddelbart søge at løse denne problemstilling ved to fremgangsmåder. Enten ved, om ikke andet mundtligt, at præsentere klienten for et honoraroverslag, selv om det stadig må anbefales det sker skriftligt, og - / eller ved at fremsende en acontobegæring i starten af opgaveforløbet, så klienten som minimum opnår indsigt i honorarets størrelse. Herved når revisor typisk i hvert fald ikke at udføre hele opgaven, før tvisten opstår. Dilemmaet for revisor vil som oftest være, at det frygtes, at klienten ved opstart ikke vil acceptere prisen og søger anden rådgiver, men at det måske senere vil være mere acceptabelt for klienten, når værdien af opgaven er skabt. Omvendt kan revisor også komme i et dilemma ved afslutningen af opgaven, hvis klienten ikke vil betale, da revisor har udført arbejdet og herved måske vil føle sig fristet til at gå på kompromis for at få dækket sine omkostninger bare delvist. Omend man kan forstå revisors argumenter, især under finanskrisens øgede konkurrence, bør det ikke accepteres, at honorarets størrelse eller betaling kan anvendes til at lægge pres på revisor, jf. ovenstående afsnit om uafhængig, og derfor må det til en hver tid tilrådes revisor, at der er en form for

⁴¹ Det ses nu oftere, at revisionsvirksomheder kræver aftale om personlig hæftelse for honorar af aktionærer, i trit med hvad pengeinstitutter også forlanger for deres engagement.

⁴² Langsted, Andersen og Kiertzner, Revisoransvar, side 223.

⁴³ Betingelser herfor er opstillet i § 11.6 i forretningsorden for FSR's responsumudvalg.

dokumenteret aftalegrundlag imellem klient og revisor. Dette vil selvfølgelig ikke garantere revisor sit honorar, men vil dog sikre, at revisor må antages at få medhold i tvister omkring honorar og krav på betaling, såfremt sagen må bringes videre til myndighederne, og derigennem har revisor sikret sin uafhængighed.

Revisors mulighed for tilbageholdelse af materiale

Revisors tilbageholdsret af materiale bør kategoriseres i 2. Materiale og oplysninger som aldrig og under ingen omstændigheder må tilbageholdes, og materiale som i visse tilfælde kan tilbageholdes.

Revisor må aldrig tilbageholde klientmateriale, hvis klienten herigennem forhindres i at overholde Bogføringsloven og andre regnskabsbestemmelser⁴⁴. Derfor må revisor heller ikke tilbageholde materiale vedrørende regnskabsafslutningen, som en ny revisor forespørger om til anvendelse af revision af primobalancen. Ligeledes er revisor under alle omstændigheder pålagt at besvare en ny revisors lovpligtige henvendelse og må således ikke undlade besvarelsen og fremsendelse af relevant materiale på grund af manglende honorarbetaling⁴⁵.

I andre tilfælde har revisor dog tilbageholdsret svarende til praksis fra andre hverv. Revisor kan altså tilbageholde eget udarbejdet materiale og principielt også klientens materiale i de tilfælde, hvor en betaling er forfalden, eller hvor det må formodes, at klienten har til hensigt at misligholde betalingsaftalen⁴⁶. At tilbageholde klientens materiale kan dog ikke anbefales, da det hurtigt kan falde indenfor ovennævnte lovbestemmelse. I praksis vil det jo ikke være muligt for klienten, at overholde Bogføringsloven uden sit materiale, og derfor vil klienten sandsynligvis kunne kræve sit materiale udleveret under alle omstændigheder⁴⁷. Revisor må dog antages at have tilbageholdsret omkring det materiale, som er udarbejdet af revisor under et gældende aftalegrundlag, da praksis ikke argumenterer for, at revisor skal stilles ringere end andre leverandører af lignende ydelser.

⁴⁴ Langsted, Andersen og Kiertzner, Revisoransvar, side 235, udledt af responsagerne nr. 605/1975 og 615/1976.

⁴⁵ Jf. Responsum nr. 534/1974.

⁴⁶ Langsted, Andersen og Kiertzner, Revisoransvar, side 231.

⁴⁷ Kan udledes af UfR 1997.219 Ø.

Yderst vigtigt er det dog, at revisor noterer sig, at tilbageholdsretten kun gælder vedrørende relevant materiale⁴⁸. Det vil sige, at revisor kun må tilbageholde materiale omkring den relevante betaling. Dette indebærer eksempelvis, at revisor ikke må tilbageholde nyt udarbejdet materiale på det grundlag, at honorarer vedrørende tidligere udført arbejde ikke er betalt. Det kan endvidere diskuteres, hvorledes det er god revisorskik at påtage sig en opgave, hvor tidligere honorarer ikke er afregnet, da dette forhold må kunne antages at påvirke revisors uafhængighed.

Det må af ovenstående også udledes, at revisor ikke må tilbageholde materiale omkring andre opgaver. Altså må revisor eksempelvis ikke tilbageholde årsrapporten for en koncerns moderselskab med det argument, at honoraret for datterselskabet ikke er betalt.

Afslutningsvist kan det naturligvis også diskuteres, hvad revisor vil opnå ved at udøve sin tilbageholdsret. En sådan handling kan ikke antages at styrke klientforholdet og vil således typisk kun blive anvendt i ekstreme situationer, hvor der er tale om betydelige honorar og et klientforhold tæt på ophør.

5.1.3 Delkonklusion på den konkrete situation

Dilemmaet omkring manglende betaling må overordnet anses for at omhandle revisors uafhængighed og aftalegrundlaget. Naturligvis skal der skelnes imellem de to scenarier, at klienten ikke kan eller ikke vil betale.

I de tilfælde hvor klienten ikke kan betale, må det anses vigtigt for revisor, at denne ikke opnår en karakter af lånevirkksomhed, idet en objektiv informeret tredjemand således vil kunne betvivle revisors uafhængighed. Det må således anbefales, at revisor opnår en form for afdragsaftale, som sikrer revisionsvirkksomhed imod dette. Hovedtrækket her må som udgangspunkt anbefales at være, at betalingen skal være foretaget, inden revisor påtager sig næste opgave af væsentlig karakter.

⁴⁸ Dette kan udledes af UfR 1982.295 SH.

Revisor må derimod gennem et ordentligt aftalegrundlag sikre sig imod situationer, hvor klienten ikke vil betale. Således beskriver ISA 210 også, at det er vigtigt, at der inden opgavens start udarbejdes en dokumenterbar aftale. Det kan ikke anbefales, at revisor uden nogen form for aftale om honorarets størrelse og opgavens omfang igangsætter arbejde, da dette i mange tilfælde vil give anledning til tvister imellem parterne.

I tilfælde af tvister er det ligeledes vigtigt, at revisor er opmærksom på reglerne omkring tilbageholdsret af materiale. Det kan ikke anbefales, at revisor tilbageholder en klients materiale, da det reelt set vil forhindre klienten i at overholde lovgivningen, hvilket ikke er tilladt. Derimod kan revisor i visse tilfælde, hvor en betaling er forfalden eller forventes misligholdt, tilbageholde eget udarbejdet materiale. Dog kun i de tilfælde hvor betaling vedrører det specifikke materiale, som tilbageholdes.

Afslutningsvist må det anbefales, at revisor kun udøver sin tilbageholdsret i de absolut mest nødvendige situationer, da en sådan handling med al sandsynlighed vil afslutte klientforholdet. Derfor må det anbefales, at revisor igennem god dialog med klienten og et ordentligt aftalegrundlag sikrer sin betaling, alternativt ikke påtager sig opgaven, såfremt det kan udledes, at klienten ikke vil være i stand til at afregne det aftalte honorar.

5.2 Dilemma omhandlende going-concern forudsætningen

Nærværende afsnit vil besvare problemformuleringens andet spørgsmål vedrørende konkrete dilemmaer.

- *Hvilke problemstillinger opstår imellem klient og revisor, og hvilke handlinger skal revisor foretage, når der opstår tvivl om going-concern forudsætningen i forbindelse med regnskabsaflæggelsen? Dilemmaet vil således inddrage elementet "usikkerhed om fortsat drift".*

5.2.1 Beskrivelse af den konkrete situation

Hans Hansen har igennem mange år anvendt den samme revisor Klaus Klausen til revision af årsregnskabet for sit selskab Tømrermester Hans Hansen ApS (THH ApS) samt udarbejdelse af sit private regnskab, som består af 3 udlejningsejendomme og selvangivelse. THH ApS har igennem de senere år oplevet stigende likviditetsproblemer og har derfor ikke betalt revisor hele honoraret. Ved påbegyndelsen af dette års regnskab havde revisor således honoraret for de sidste to års revisioner til gode.

Revisor anmodede derfor, ved påbegyndelsen af revision i ultimo april måned, klienten om at fremkomme med et forslag til en afdragsordning, hvilket klienten gjorde med et fast månedligt beløb. Denne aftale indvilgede revisor i. Det viste sig dog hurtigt, at finanskrisen og dårlige forretningsdisponeringer havde sat sit præg på selskabet. Ultimo maj måned var revisor nået frem til den konklusion, at han måtte påføre årsregnskabet en supplerende oplysning vedrørende fortsat drift eller eventuelt et going-concern forbehold, da selskabet endnu ikke havde fået afklaret sin fremtidige finansiering. Dette var Hans Hansen ikke tilfreds med, da han insisterede på at aflægge regnskabet med regnskabspraksis under forudsætningen om fortsat drift og ikke ønskede at kommentere den manglende finansiering i ledelsesberetningen, da han mente, det ville sende et dårligt signal. Kommunikationen blev derfor indstillet, på trods af flere opkald og e-mails fra revisor. Medio juni måned ringer klienten i midlertidigt til revisor og udbeder sig årsregnskabet, da det er sidste dag, han kan aflevere regnskabet hos Erhvervs- og Selskabsstyrelsen uden at blive pålagt bøder. Klienten har på dette tidspunkt ikke overholdt sin afdragsaftale omkring de tidligere års

honorarer, men dog afbetalt et mindre beløb og han har heller ikke betalt en aconto faktura vedrørende denne års revision, som dog først er forfalden en uge senere. Hans Hansen forklarer Klaus Klausen, at såfremt han ikke får udleveret regnskabet, vil der ske anmeldelse til Revisornævnet, da han vil have kompensation for de modtagne bøder.

Revisor Klaus Klausen er meget i tvivl om, hvorledes han skal forholde sig i den konkrete situation, da han naturligvis også er bekymret for sit efterhånden ret store tilgodehavende.

5.2.2 Besvarelse på den konkrete situation

Ovenstående dilemma opstiller primært to problemstillinger for revisor Klaus Klausen. For det første skal han forholde sig til sin påtegning på årsrapporten, om hvorvidt han skal påtegne med supplerende forhold vedrørende fortsat drift eller med forbehold for going-concern. For det andet er han også nødt til at forholde sig til den manglende betaling på hans efterhånden store tilgodehavende samt hvorledes dette påvirker hans uafhængighed. Da påtegningen, som Klaus Klausen forsyner årsrapporten med, jf. god revisorskik, ikke må påvirkes af hans tilgodehavende, foreligger det naturligt at tage stilling denne problemstilling først.

Forbehold eller supplerende oplysninger

Problemstillinger omkring going concern er en naturlig følge af finanskrisen. Virksomheder kommer i krise, da kreditgivere reducerer eller helt tilbagetrækker finansieringsrammen. Efterspørgslen efter produkter og ydelser falder, og prisfald skaber øget konkurrence. Som følge af dette vil der naturligt opstå flere og flere situationer, hvor ledelsen i virksomheden må forholde sig til, om going concern forudsætningen er til stede. Det er revisors pligt og ansvar at forholde sig til denne bedømmelse fra ledelsen og herefter igennem vurdere, om der stadig kan afgives en blank påtegning på årsregnskabet, eller om konklusionen skal modificeres.

Vejledningen til revisor omkring modifikationer af konklusionen fremgår af ISA 701. Her af fremgår det, i hvilke tilfælde revisor bør modificere sin konklusion enten i form af

supplerende oplysninger, som ikke påvirker konklusionen (afsnit 5-10), eller i form af en konklusion med forbehold eller afkræftende konklusion (afsnit 11-15).

I afsnit 16-21 beskrives de forhold, som kan medføre forbehold i revisors konklusion.

Jf. ISA 701 er der som udgangspunkt to forhold, som kan medføre, at revisor i sin påtegning er nødsaget til at afgive en konklusion med forbehold. Disse to forhold er **1)** begrænsninger i revisionens omfang, altså tilfælde hvor revisor ikke kan udføre specifikke revisionshandlinger eller **2)** uenighed med ledelsen. I dette tilfælde er der tale om uenighed med ledelsen, og forholdet kan derfor medføre et forbehold i påtegningen. Dog skal revisor overveje muligheden for, at en supplerende oplysning kan være tilstrækkelig, hvilket fremgår af nedenstående opstilling.

Væsentlig problematik om fortsat drift		Omtale af usikkerhed Tilstrækkelig	Utilstrækkelig
Fortsat drift anvendt regnskabs- praksis	Relevant valg	Supplerende oplysning	Konklusion med forbehold/afkræftende konklusion
	Ikke relevant valg	Afkræftende Konklusion	

Kilde: Langsted, Andersen og Kiertzner, Revisoransvar, side 104.

Revisor bør derfor søge vejledning i ISA 570, som omhandler going concern.

Det er vigtigt at notere sig, at det er ledelsens ansvar at bedømme going concern forudsætningen i forbindelse med udarbejdelsen af årsregnskabet⁴⁹. Revisors ansvar er alene at vurdere, om ledelsens bedømmelse af going concern forudsætningen er hensigtsmæssig⁵⁰. Derfor er det også vigtigt at revisor, igennem sin forståelse af virksomheden jf. afsnit. 5.3 ovenfor, opnår et tilstrækkeligt kendskab til virksomheden til, at denne vurdering kan foretages. Revisor skal således kende til væsentlige

⁴⁹ Jf. ISA 570, afsnit 3-8

⁵⁰ Jf. ISA 570, afsnit 9-10

hændelser og risici⁵¹. ISA 570's afsnit 17-21 beskriver de handlinger, som revisor bør foretage sig i forbindelse med vurderingen af ledelsens bedømmelse. Når alle relevante revisionsbeviser er indsamlet, skal revisor herefter afgøre, om der kan rejses betydelig tvivl om virksomhedens evne til at fortsætte driften⁵². Mener revisor, at der kan rejses tvivl, vejleder ISA 570's afsnit 30-38 om, hvorledes revisors påtegning og konklusion skal udformes.

I det konkrete tilfælde er det vigtigt, at revisor Klaus Klausen vurderer, om going concern-forudsætningen er relevant, men behæftet med betydelig usikkerhed. Såfremt den ikke er relevant, bør der afgives en afkræftende konklusion, da der er valgt forkert regnskabsprincip⁵³. Vurderer revisor, at det er relevant at anvende regnskabsprincippet omkring fortsat drift, men at der er betydelig usikkerhed, skal det vurderes, om ledelsens omtale i årsregnskabet er tilstrækkelig. I så fald bør revisor kun modificere påtegningen med en supplerende oplysning omkring usikkerhed om fortsat drift. Finder revisor ikke, at ledelsens oplysninger er tilstrækkelige, bør der tages forbehold.

I dette tilfælde ønsker klienten jf. ovenfor ikke at omtale finansieringsforholdene i ledelsesberetningen, og da det må vurderes, at denne finansiering er relevant for at going concern-forudsætningen opfyldes, bør der i dette tilfælde tages forbehold for de manglende oplysninger i regnskabet. Som inspiration hertil kan anvendes afsnit 34 i ISA 570, som foreslår følgende formulering:

"Forbehold

Selskabet har endnu ikke opnået tilsagn om de begærede lån til finansieringen af driften og de nødvendige investeringer i de førstkommende år. Usikkerheden om udfaldet af behandlingen af låneansøgningerne medfører betydelig usikkerhed om selskabets evne til at fortsætte driften. Efter vor opfattelse er ledelsens redegørelse for de anførte betydelige usikkerheder i ledelsesberetningen ikke fyldestgørende, hvilket er i strid med årsregnskabslovens bestemmelser, og vi tager forbehold for de manglende oplysninger i ledelsens redegørelse.

⁵¹ Jf. ISA 570, afsnit 11

⁵² Jf. ISA 570, afsnit 30

⁵³ Hvis Going Concern forudsætningen ikke kan anses for at være til stede, bør regnskabet aflægges efter realisationsprincippet.

Konklusion

Det er vor opfattelse, at årsrapporten bortset fra virkningerne af det i forbeholdet anførte giver et retvisende billede..... ”

Argumentet for ikke at afgive en afkræftende konklusion, må findes i, at man ikke med sikkerhed kan sige, at den manglende finansiering udelukker going concern-forudsætningen. Det kan ikke udelukkes, at selskabet kan reetablere driften på anden måde, eller rent faktisk får bevilget finansieringsrammen. Omend ikke i fuldt omfang så tilstrækkeligt til at fortsætte driften.

En optimal løsning i dette tilfælde ville være, at ledelsen redegjorde for finansieringsforholdene i ledelsesberetningen, således at revisor kunne modificere påtegningen med en supplerende oplysning i stedet for forbehold. Klienten mener i dette tilfælde, at redegørelse vil have en negativ effekt, men helt objektivt set må det vurderes, at et forbehold sender et klart dårligere signal end en supplerende oplysning. Derfor bør revisor rådgive sin klient til at ændre standpunkt omkring ledelsesberetningen, men da dialogen desværre er dårlig, kan det ikke antages at være en mulighed, og derfor kan et forbehold sandsynligvis ikke undgås.

Revisors dilemma her vil helt klart være omkring effekten af påtegningen. For det første vil et forbehold gøre klienten utilfreds og således forøge konflikten imellem dem. Dette vil sandsynligvis mindske hans vilje til at betale. Desuden kan et forbehold også styrke mistilliden hos kreditorerne og derigennem forøge risikoen for konkurs, hvilket også bringer revisors honorar i fare. Revisor bør dog her have fokus på, at han skal være uafhængig i sin påtegning jf. reglerne om god revisorskik og derfor ikke må lade egen interesse påvirke hans påtegning. I tillæg hertil kan nævnes, at Revisornævnet kan tildele revisor sanktioner for at undlade at foretage den nødvendige modificering, upåagtet om der er tale om en supplerende oplysning eller et forbehold. Konklusionen herfor må være, at revisor i dette tilfælde skal afgive en påtegning med forbehold.

Forhold omkring tilgodehavende

Omkring sit tilgodehavende har revisor bragt sig i en yderst vanskelig situation. Jf. ovenstående problemstilling i afsnit 5.1, må det konstateres, at revisionsvirksomheden

efterhånden må have karakter af lånevirkksomhed, hvorfor revisors uafhængighed er truet. Herfor kan der argumenteres mod, at opgaven overhovedet er accepteret. Et argument for at opgaven er påtaget kan være, at man har fundet dette som den bedste mulighed for at realisere tilgodehavendet. Dette argument må dog tilsidesættes overfor truslen omkring revisors uafhængighed.

Desuden må det vurderes, at revisors tilbageholdsret af årsrapporten er yderst tvivlsom. Det forfaldne tilgodehavende er på tidspunktet for tvisten udelukkende vedrørende arbejde for tidligere år, hvilket ikke må anses for at være omfattet af tilbageholdsretten⁵⁴. Umiddelbart vil det ligeledes være vanskeligt at argumentere for, at betaling af årets honorar er misligholdt, da beløbet endnu ikke er forfaldent, og da klienten trods sin økonomiske situation har betalt afdrag, om ikke fuldt ud efter aftalen, må det også anses for vanskeligt at argumentere for, at han ikke kan betale dette års honorar.

Hvorvidt revisor skal frygte en indbringelse for Revisornævnet, såfremt klienten kun ønsker kompensation for de pålagte bøder, må dog betragtes som tvivlsomt. Situationen vil umiddelbart ikke blive anset for en disciplinærsag, men mere en erstatningssag, idet revisor pålægger klienten omkostninger i form af bøder ved at tilbageholde materiale uberettiget. Dette kan understøttes af UfR 1997.219 Ø, som netop omhandler uberettiget tilbageholdelse, og hvor afgørelsen i sagen er truffet af Landsretten. Dog kan det naturligvis ikke afvises, at klienten vil søge nævnets afgørelse, før han søger kompensation igennem domstolene. Erstatningsansvaret afgrænser på ingen måde Revisornævnets mulighed for at afsige en kendelse, selv om det må konkluderes, at såfremt klienten ønsker kompensation for de pålagte bøder, kan dette ikke opnås igennem Revisornævnet, som kun kan iværksætte disciplinære sanktioner overfor revisor for overtrædelse af god revisorskik⁵⁵.

5.2.3 Delkonklusion på den konkrete situation

I dette konkrete dilemmas forhold er det yderst vigtigt, at revisor varetager sin uafhængighed og ikke lader sit tilgodehavende påvirke sin beslutning. Revisor skal i forhold omkring going concern-forudsætningen objektivt vurdere ledelsens

⁵⁴ Jf. UfR 1982.295 SH

⁵⁵ Langsted, Andersen og Kiertzner, Revisoransvar, side 441.

bedømmelse af forudsætningen. Herigennem om denne er til stede, om den er udsat for betydelig risiko, og om den er tilstrækkelig beskrevet i regnskabet. I det konkrete tilfælde må det vurderes, at forudsætningen er til stede, dog er den betydelig usikker og ikke tilstrækkelig beskrevet af ledelsen. Derfor bør revisor tage forbehold iht. vejledningen i ISA 570.

Omkring det tilgodehavende honorar har revisor bragt sig selv i en uhensigtsmæssig situation, da en objektiv velinformeret tredjemand må formodes at antage, at revisors uafhængighed er truet, da der er opnået en karakter af lånevirkosomhed. Revisor må derfor igennem sine revisionshandlinger sikre, at der er tilstrækkelig dokumentation for, at uafhængigheden er til stede, selv om det reguleringsmæssigt set muligvis ikke er tilstrækkeligt. Der kan argumenteres for, at revisor ikke burde have påtaget sig opgaven.

Endvidere må det konstateres, at revisor ikke er i en position til at udøve nogen form for tilbageholdsret, da det tilgodehavende beløb ikke vedrører dette års regnskab. Klienten har derfor krav på at få udleveret selskabets årsrapport. Derimod kan klienten, såfremt årsrapporten ikke udleveres, ikke få kompenseret sine bøder ved anmeldelse til Revisornævnet. Nævnet har ikke kompetence til at sanktionere revisor med erstatningsansvar. Dette kan kun ske ved domstolene. Nævnet er dog kompetent til at afsige en kendelse, som klienten kan anvende som grundlag for, om det er hensigtsmæssigt at anlægge en erstatningssag mod revisor for at få bødeomkostningerne godtgjort.

5.3 Dilemma omhandlende kendskab til økonomisk kriminalitet

Nærværende afsnit vil besvare problemformuleringens tredje spørgsmål vedrørende konkrete dilemmaer.

- *Hvorledes skal revisor forholde sig overfor klient og myndigheder, når der opnås kendskab til overtrædelse af lovgivning og decideret økonomisk kriminalitet?*

5.3.1 Beskrivelse af den konkrete situation

Internet firmaet Data ApS er en mellemstor virksomhed, som sælger IT-løsninger til erhvervsvirksomheder. Virksomhedens daglige ledelse består af 3 brødre, John, Jens og Jon, som alle er direktører, og i bestyrelsen sidder deres far, mor og søster, som ikke deltager i den daglige drift. Virksomheden har en betydelig mængde opgaver, og derfor styrer de 3 sønner stort set hver deres egen kundeportefølje, hvor de både står for salg, fakturering og bogføring. Revisor Klaus Klausen er ved at afslutte revisionen af selskabets årsregnskab og er stødt på flere mistænkelige forhold.

For det første har revisor udsendt saldomeddelelser til selskabets debitorer. En enkelt debitor vækker undren, idet der pr. statusdagen var en saldo på kr. 30.000. Ifølge selskabets bogholderi er der udstedt en kreditnota på samme dato som den oprindelige faktura, begge godkendt af John, men kunden har bekræftet saldoen pr. statusdagen. Da revisor forespørger kunden yderligere, gør denne opmærksom på, at han aldrig har modtaget en kreditnota, men har betalt fakturaen som aftalt. Dette skaber yderligere undren hos revisor, som derfor gennemgår flere fakturaer med efterfølgende krediteringer. Her finder han, at der er en del fakturaer udstedt af John, som efterfølgende er krediteret igen, og ved nærmere kontrol konstaterer han, at fakturaens kontonummer ikke er i overensstemmelse med selskabets kontonummer. Ved sammentælling konstateres det, at det samlede beløb udgør ca. kr. 1.150.000. Revisor har derfor mistanke om, at John udsteder en faktura med et kontonummer til en konto, han råder over, hvorefter han udsteder en kreditnota, som han aldrig fremsender til kunden.

Dette er i midlertidigt ikke det eneste problem, som revisor står over for. Han har også konstateret, at selskabet har et tilgodehavende hos Jens på kr. 200.000 efter, at han,

uden at lønangive det, fire gange har hævet kr. 50.000 ud til sig selv. Endvidere har Jon også haft en gæld til selskabet på kr. 15.000. Jon rejser dog meget og har mange bevægelser på sin mellemregning og 2 dage efter, at der på hans mellemregning har været en gæld til selskabet, har han indbetalt beløbet igen. Jon forklarer sig med, at han havde forregnet sig med hensyn til udlæg og straks, da han blev opmærksom på forholdet indbetalte beløbet til selskabet igen.

Revisor er nu i tvivl om, hvorledes han skal forholde sig til alle disse problemstillinger i forbindelse med afslutningen af revisionen.

5.3.2 Besvarelse på den konkrete situation

Dette dilemma stiller revisor overfor 3 problemstillinger, som der skal tages stilling til. De er som følger:

- Mistanke om økonomisk kriminalitet begået af John
- Selskabets nuværende tilgodehavende hos Jens
- Selskabets kortvarige tilgodehavende med Jon

Mistanke om økonomisk kriminalitet

Den typiske betragtning omkring økonomisk kriminalitet er, at der i højkonjunktur vil være tale om misbrug af aktiver og i lavkonjunktur regnskabsmanipulation.

Ovenstående situation kan opstå ved, at de involverede personers personlige økonomi blive presset og dermed øge incitamentet for kriminalitet, hvorfor finanskrise og generel lav konjunktur kan være et faresignal, som revisor skal være opmærksom på i planlægningsfasen og i sin forståelse af virksomheden.

Denne problemstilling omhandler revisors mistanke om økonomisk kriminalitet i form af hovedsageligt underslæb og desuden skatteunddragelse, og revisors mistanke må i dette tilfælde vurderes at være stærkt begrundet, da den bestyrkes af oplysninger indhentet fra tredjemand.

Revisors mistanke kan yderligere bestyrkes eller underbygges af den manglende funktionsadskillelse i virksomheden, hvor de enkelte ledere suverænt kontrollerer deres respektive afdelinger. En sådan manglende funktionsadskillelse vil altid forøge risikoen for besvigelser, især hvis der ikke er andre tilstrækkelige interne kontroller i virksomheden. Et sådant forhold bør revisor dog ved kendskab hertil have rapporteret til det øverste ledelsesorgan igennem revisionsprotokollen, hvilket dog ikke nødvendigvis medfører, at ledelsen styrker sikkerheden omkring forholdet. Slet ikke i SMV-segmentet hvor bestyrelsen, som oftest er en "proforma" bestyrelse, som skyldes at det er et lovgivningskrav for aktieselskaber.

Som det er beskrevet ovenfor i afsnit 4.2.1.3 har revisor, jf. Revisorlovens § 22, stk. 1, reaktionspligt omkring kendskab til økonomisk kriminalitet, såfremt de 5 betingelser i § 22, stk. 1 må anses for at være opfyldt. I dette konkrete tilfælde må betingelserne anses for at være opfyldt, og graden af overbevisning (subjektive krav) må også anses for at være tilstrækkelig til, at revisor har pligt til at reagere. Endvidere er beløbets størrelse (kr. 1.150.000) også i en størrelsesorden, som revisor må anse for at være omfattet af "grov" kriminalitet⁵⁶. Dermed må det konkluderes, at revisor har pligt til at reagere overfor denne kriminalitet.

Udgangspunktet er således, at revisor bør underrette hvert medlem af ledelsen, i dette tilfælde medlemmerne af direktionen og bestyrelsen. Derudover skal underretningen indføres i revisionsprotokollen, hvilket dog ikke kan erstatte den personlige underretning af hvert enkelt medlem af ledelsen⁵⁷.

Problemstillingen for revisor er dog her at vurdere, om underretning af ledelsen vil forhindre og rette op på den økonomiske kriminalitet, da der er tale om familie. Under normale omstændigheder skal revisor give ledelsen 14 dages frist til at stoppe og rette op på den økonomiske kriminalitet, men finder revisor ikke, at ledelsen er egnet hertil, skal revisor straks anmelde forholdet til SØK⁵⁸.

⁵⁶ Jf. Langsted, Andersen og Kiertzner, Revisoransvar, side 349.

⁵⁷ Jf. Langsted, Andersen og Kiertzner, Revisoransvar, side 350.

⁵⁸ Jf. Revisorlovens § 22, stk. 2.

Når der er tale om familierelationer må effekten af underretningen være til diskussion. Bestemmelsen i loven må dog vurderes at lægge op til, at revisor skal have en vis sikkerhed eller overbevisning om, at underretningen vil have effekt. Objektivt set må familiemedlemmer anses for at have en vis inhabilitet i disse forhold, præcis ligesom familieforhold beskrives i reglerne om god revisorskik. Derfor må revisor vurdere, at underretning i disse situationer ikke kan antages at have den ønskede effekt. Reelt set er den anden effekt af underretningen også en mulighed, hvor familien vil forsøge at dække over kriminaliteten, eller måske i ekstreme tilfælde hjælpe med flugt.

Ledelsens korrekte handling i dette tilfælde ville være først at stoppe kriminaliteten ved at sikre, at John ikke længere kan foretage disse dispositioner. Dette kan gøres ved interne kontroller omkring fakturering og lignende. Herefter skal skaden genoprettes, hvilket betyder, at de forurettede som udgangspunkt skal stilles som før kriminaliteten blev foretaget. De forurettede i dette tilfælde er selskabets øvrige aktionærer og skattevæsnet, da midlerne er udtrukket ubeskattet fra selskabet og uden resultatandel til de øvrige aktionærer. Derfor bør der foretages efterangivelse af løn til SKAT, og de øvrige aktionærer skal kompenseres. Det må anses som yderst tvivlsomt, at en familiebestyrelse vil foretage disse handlinger, og således må den korrekte handling fra revisor i dette tilfælde være, at kriminaliteten anmeldes direkte til SØK for at sikre, at kriminaliteten ophører, og skaderne heraf så vidt muligt udbedres hurtigst muligt.

Dilemmaet for revisor er her, at en sådan anmeldelse til SØK kan medføre, at man mister klienten. Især i de tilfælde hvor revisor vurderer, at underretningen er uden effekt, må risikoen være stor, da det må antages, at ledelsen vil føle sig forbigået. Dertil vil sikkert komme, at mange vil anse det for brud på tavshedspligt, da de færreste klienter i SMV - segmentet er bekendte med Revisorlovens § 22. I andre tilfælde, hvor ledelsen modtager underretningen, kan det naturligvis også have en positiv effekt, da revisor herigennem synliggør sit arbejde og sikrer ledelsen muligheden for at udbedre situationen uden anmeldelse, og de følger som måtte opstå heraf. Anmeldelse vil dog som oftest være den eneste mulighed for at rette op på forholdet.

Selskabets nuværende tilgodehavende

Selvfinansiering eller lån til selskabsdeltagere og ledelse kan finde sted i alle konjunkturer, herunder i lavkonjunkturer som i den aktuelle finanskrisen. Formålet med det ulovlige lån vil typisk være enten at tømme selskabet for midler eller at udtrække ubeskattede midler fra selskabet. En motivation for at trække ubeskattede midler ud kan være direktørens eller ejernes personlige økonomiske situation, som kræver tilførsel af likviditet. Derfor kan krisetegn både i virksomhedens men også i ledelsens personlige økonomi være faresignaler, som revisor skal være opmærksom på. Uanset manglende kendskab eller adgang til ledelsens personlige forhold, bør revisor medtage dette i sine overvejelser.

Reglerne omkring lån fra selskabet til ejere og ledelse findes i Lov om aktie – og anpartsselskaber (herefter benævnt Selskabsloven – SL). Udgangspunktet findes i SL § 210, hvori det bestemmes, at selskabet som udgangspunkt ikke må yde lån m.v. til hverken selskabets ejere eller ledelse⁵⁹. Det skal dog nævnes, at man med den nye selskabslov indførte delvist lempeligere regler, idet man muliggjorde, at selvfinansiering i enkelte tilfælde kan anses for lovligt. For at dette er muligt, skal der foretages kreditvurdering, der skal udarbejdes en skriftlig redegørelse af det øverste ledelsesorgan, som offentliggøres, generalforsamlingen skal på forhånd godkende lånet, og desuden skal lånet være forsvarligt og optaget på markedsvilkår⁶⁰. Under alle andre omstændigheder må lånet antages at være ulovligt, jf. SL § 210.

I det konkrete tilfælde er der tale om, at selskabet har ydet lån til Jens, uden at de ovennævnte betingelser er opfyldt, og Selskabslovens regler må således anses for at være overtrådt. Således er revisor nødsaget til at modificere sin konklusion med en supplerende oplysning om andre forhold, da alle overtrædelser af dansk lovgivning, som kommer til revisors kendskab, bør medføre en supplerende oplysning i påtegningen på regnskabet⁶¹, såfremt der er tale om revision.

⁵⁹ Jf. Werlauff, Selskabsret, side 272.

⁶⁰ Jf. SL § 206-209, samt Werlauff, Selskabsret, side 273.

⁶¹ Jf. Langsted, Andersen og Kiertzner, Revisoransvar, side 105.

Revisors dilemma er her igen, som i afsnit 6.2, at den supplerende oplysning typisk vil skabe konflikt mellem revisor og klient. I praksis kan klienten og den øvrige ledelse blive pålagt bødestraf for mellemværendet. Mellemværendet bør endvidere renteberegnes, indtil det indfries enten ved tilbagebetaling, lønangivelse eller udlignes med udbytteudlodning.

Revisor bør dog ikke lade klientforholdet påvirke sin beslutning om korrekt at modificere konklusionen, selv om det synes at have været tilfældet i flere situationer i fortiden. I hvert fald har både Erhvervs- og Selskabsstyrelsen og Revisornævnet rettet stort fokus mod netop denne overtrædelsen i de senere år. Et argument herfor må være at forhindre, at selskabstømning finder sted. Således er Revisornævnets sanktioner overfor revisorer, som undlader at angive et ulovligt lån også betragtelige, selvom lånet i sig selv ikke er stort. Bødestraf til revisor har i enkelt sager været fastsat til kr. 25-30.000.⁶².

Konklusionen på denne problemstilling må således være, at revisor skal modificere sin påtegning med en supplerende oplysning vedrørende det ulovlige lån til direktøren.

Selskabets kortvarige tilgodehavende

Denne problemstilling har samme karakter som ovenstående dilemma vedrørende det nuværende tilgodehavende. Imidlertid rejser en afgørelse i Revisornævnet dog tvivl ved om denne overtrædelse skal medføre en supplerende oplysning i revisors påtegning. Erhvervs- og Selskabsstyrelsens udgangspunkt antages at være, at enhver for form ulovligt lån, uanset størrelse og tid, bør medføre en supplerende oplysning⁶³. Revisornævnets afgørelse i sag nr. 41-2007-S stiller dog spørgsmålstegn ved dette forhold, da nævnet i denne sag finder, at der er tale om en hændelig fejlpostering, som ved kendskab straks rettes, og at der derved ikke er tale om et etableret lån⁶⁴. Forholdet blev derfor afgjort til ikke at skulle medføre en supplerende oplysning.

⁶² Fremgår af Nævnets kendelser i 71-2005-R og 40-2006-R jf. Langsted, Andersen og Kiertzner, Revisoransvar, side 107.

⁶³ Jf. Langsted, Andersen og Kiertzner, Revisoransvar, side 107.

⁶⁴ Jf. Langsted, Andersen og Kiertzner, Revisoransvar, side 107.

Med udgangspunkt i denne kendelse må det vurderes, at det korte tilgodehavende, som opstår i dette konkrete tilfælde, ej heller skal medføre en supplerende oplysning om andre forhold. Der er helt klart tale om en fejl, og så snart direktøren blev gjort opmærksom herpå, godtgjorde han forholdet.

Af ovenstående må det udledes, at konklusionen på denne problemstilling må være, at revisor ikke skal modificere sin konklusion på grund af dette forhold og således ikke, på baggrund af dette, skabe konflikt i klientforholdet.

5.3.3 Delkonklusion på den konkrete situation

Revisor står i denne situation overfor 3 dilemmaer. Den første omhandler kendskab til økonomisk kriminalitet, som kræver hans reaktion. Reaktionspligten omfatter normalt underretning af selskabets ledelsesmedlemmer, som herefter har 14 dage til at standse og i det mindste iværksætte udbedring af skaderne af kriminaliteten. Da ledelsen i dette tilfælde er i familie med den mistænkte, må den dog betragtes som inhabil, og derfor kræver dette kendskab øjeblikkelig anmeldelse til SØK. Denne anmeldelse skal foretages uden hensyntagen til de følger, det må have for klientforholdet.

Andet dilemma omhandler et ulovligt mellemværende mellem selskabet og en direktør. Lånet fra selskabet må vurderes at være ulovligt jf. SL § 210, da det ikke opfylder kravene for lovlig selvfinansiering, jf. SL §§ 206-209. Lånet strider derfor imod selskabslovgivningen, hvilket er ansvarspådragende og kan afstedkomme straf til selskabets ledelse. Revisor er derfor nødsaget til at modificere sin påtegning med en supplerende oplysning vedrørende lånet, da alle lovovertrædelser skal nævnes i en supplerende oplysning.

Det tredje dilemma omkring det kortvarige mellemværende med en direktør kræver derimod ingen supplerende oplysning. Årsagen hertil er, at det kortvarige tilgodehavende må anses for en hændelig fejlpostering, der derfor ikke kan karakteriseres som etablering af lån. Heraf følger det af Revisornævnets kendelse 41-2007-S, at der ikke er behov for en supplerende oplysninger herom i revisors påtegning.

5.4 Dilemma omhandlende reduktion af sikkerhed i revisors erklæring

Nærværende afsnit vil besvare problemformuleringens fjerde spørgsmål vedrørende konkrete dilemmaer.

- *Hvorledes skal revisor forholde sig overfor klienten, hvis klienten ønsker en reduktion af sikkerheden af revisors erklæring, eksempelvis fra revisionspåtegning til review- eller assistanceerklæring, og hvilke handlinger skal revisor foretage?*

5.4.1 Beskrivelse af den konkrete situation

Martin Mogensen har drevet sin malervirksomhed i over 20 år. Virksomheden drives som et anpartsselskab, og Martin Mogensen er både direktør og daglig leder i selskabet. Der er ingen bestyrelse.

Da Martin Mogensen stiftede sit selskab og begyndte i malerbranchen var han kun sig selv. Forholdene har dog ændret sig igennem årene, og i dag beskæftiger selskabet over 25 mand. De gode år før finanskrisen var med til at skabe vækst i selskabet, og Martin Mogensen stod ikke tilbage for at hæve sig en betydelig løn samt store udbytter, når resultaterne var til stede. Pengene satte Martin Mogensen i aktier og investerede også i 2 erhvervsejendomme, som han lejede ud til andre virksomheder i byggebranchen. Det havde dog som konsekvens, at Martin Mogensens selskab blev tømt for overskydende likviditet, og de fleste af hans private midler var også investeret. Pengeinstitutter havde ikke holdt sig tilbage med udlån til Martin Mogensen, og derfor havde han optaget betydelige lån privat for primært at finansiere sine investeringer i ejendomme.

Med finanskrisen var der i midlertidigt komme nye tider og årsrapporterne for 2008 og 2009 udviste begge negative resultater, og i balancen pr. 31. december 2010 var de frie reserver på egenkapitalen næsten væk. Privat var også både ejendomme og aktier faldet væsentligt i værdi.

Martin Mogensen er kunde hos revisor Klaus Klausen, som står overfor at påbegynde revisionen for 2010 i marts måned 2011. Kort tid før revisionen skal påbegyndes, kontakter klienten dog revisor og forespørger om muligheden for at fravælge revision og nøjes med review erklæring. Dette undrer revisor, da klienten aldrig tidligere har været interesseret i dette, på trods af at revisor har gjort alle sine kunder opmærksomme på muligheden. Samtidigt er revisor bekendt med, at pengeinstituttet som udgangspunkt ikke er meget for et fravalg af revision på virksomheder i byggebranchen, da de vurderer, at der er højere risiko for tab på disse kunder. Revisor er derfor i tvivl om, hvorledes han skal forholde sig til klientens forespørgsel.

5.4.2 Besvarelse på den konkrete situation

Ovenstående dilemma omhandler i sig selv ikke en lovovertrædelse eller handlinger, som gør, at revisor skal reagere overfor nogen form for myndighed. Revisor skal dog i første omgang være opmærksom på to forhold i denne forbindelse.

- Regler omkring fravalg af revision
- Argumentation for fravalg af revision og eventuelle faresignaler

Regler omkring fravalg af revision

Regler omkring fravalg af revision blev indført i 2006⁶⁵, og målgruppen herfor er virksomheder i SMV – segmentet. Reglerne omhandler kun kravet til sikkerhedsgraden af revisors erklæring, men ændrer ikke på kravet til indsendelse af årsrapporten til Erhvervs – og Selskabsstyrelsen, og at denne skal udarbejdes efter reglerne i årsregnskabsloven. Fra 1. januar 2011 gælder følgende grænsestørrelsen omkring fravalg af revision.

- Balancesum på 4 mio.
- Nettoomsætning på 8 mio.
- Gennemsnitligt antal ansatte på 12.

⁶⁵ Internetside: eogs.dk/sw38811.asp

Såfremt 2 ud af 3 af disse betingelser er opfyldt i 2 på hinanden følgende regnskabsår, kan revisionen fravælges. Alternativt kan revision fravælges ved selskabsstiftelsen, og herefter gælder samme regler for, hvornår virksomheden indtræder i revisionspligt igen⁶⁶. Revisor skal ligeledes være opmærksom, at fravalg af revision ikke er muligt for erhvervsdrivende fonde og holdingselskaber.

Revisors første opgave ved ønsket om fravalg er at rådgive ledelsen til at bedømme, om virksomheden opfylder betingelserne herfor og herefter vurdere, om ledelsens bedømmelse er korrekt. Efterfølgende skal ledelsen gøres opmærksom på, såfremt det er uklart for dem, at fravalget af revisionen ikke kan omhandle indeværende regnskabsår men først det efterfølgende.

Afsluttende skal revisor naturligvis rådgive ledelsen om de formelle krav til fravalget, herunder beslutning på selskabets generalforsamling samt ændring af vedtægter og meddelelse herom til Erhvervs – og Selskabsstyrelsen.

Argumentation for fravalg af revision og eventuelle faresignaler

I lovgivningsmæssig forstand er der intet forkert i, at en virksomhed fravælger revision, såfremt de opfylder kravene herfor. Muligheden for fravalget er netop etableret med den hensigt at lette de administrative byrder for mindre virksomheder, som er defineret indenfor grænsestørrelserne. Herunder indgår også omkostninger til revisor, som må antages at blive formindsket med fravalget, da reguleringskrav til revisors handlinger væsentligt formindskes. Erklæringsmæssigt kan det defineres således, at revisor går fra en positiv til en negativ formulering, idet revisor i en erklæring med høj grad af sikkerhed (revision) erklærer, at årsregnskabet giver et retvisende billede, mens der i en erklæring med begrænset sikkerhed (review) erklærer, at man ikke er bekendt med forhold, som har betydning for det retvisende billede. Grundet graden af sikkerhed er revisor nødsaget til at opnå langt stærkere grundlag for sin erklæring under revision, hvilket medfører et højere honorar for udførelse af arbejdet. Således kan det ikke

⁶⁶ Hvilket sker for efterfølgende regnskabsår, når virksomheden igen overstiger 2 ud af 3 af grænsestørrelserne jf. artiklen "Reduktion af revisionspligt" i Revision og regnskabsvæsen nr. 6/2006. Ved fravalg ved stiftelsen kan første år dog blive omfattet, hvis 2 ud af 3 grænsestørrelser overstiges ved udløbet af regnskabsåret jf. Internetside: eogs.dk/sw38811.asp

anses som et faresignal, såfremt det vurderes, at virksomheden alene fravælger revisionen med det formål at mindske omkostningen til revisor.

Faresignalerne omkring fravalg af revisionen skal revisor identificere igennem sin forståelse af virksomheden, jf. ISA 315, som er beskrevet ovenfor i afsnit 4.3.2. Signalerne kan variere ud fra virksomhedens finansielle stilling, men argumenter for fravalget af revision kunne udover prisen være, at virksomheden har til hensigt af fremvise et for godt billede af virksomheden. En indikation på at revisor bør være opmærksom er, som i det konkrete tilfælde, hvis klienten pludselig skifter mening omkring fravalg, eller hvis revisor er bevidst om, at klientens interesser fortrækker revision frem for et lavere niveau af sikkerhed. En review erklæring vil mindske revisors handlinger og kan derfor forøge virksomhedens muligheder for positivt at påvirke billedet igennem eksempelvis højere værdiansættelser af aktiver m.v.

Relevante regnskabsposter omkring værdiansættelsen kan være varebeholdninger, tilgodehavende fra salg og igangværende arbejder, som typisk vil blive behandlet langt mindre kritisk af revisor under review end under revision. Opgaven for revisor i disse tilfælde er, igennem sin forståelse af virksomheden, at identificere disse faresignaler og således tage højde for det i sin planlægning og derigennem sikre, at der er indhentes tilstrækkelige dokumentation for de risikobehæftede regnskabsposter.

I det konkrete tilfælde, er der muligvis ikke så meget, der taler herfor, men revisor skal stadig være opmærksom på det i sin planlægning for næste regnskabsår.

Et andet argument for at sænke graden af sikkerheden i revisors erklæring kan være, at virksomheden ønsker at forhindre revisor i at oplyse om specifikke forhold i sin påtegning. I det konkrete eksempel er direktøren privat presset økonomisk, og der foreligger således en mulighed for, han kan have et ønske om at trække ubeskattede midler ud af selskabet igennem ulovlig selvfinansiering. Revisor skal ikke i en erklæring om review tilføje en supplerende oplysning omkring ulovligt lån til selskabets ledelse, og det kan således være et argument for at sænke graden af sikkerheden på

erklæringen⁶⁷. Revisor skal naturligvis være opmærksom på dette forhold, da sænkning af sikkerhedsgraden ikke har betydning for hans oplysningspligt ved økonomisk kriminalitet, men det kan også diskuteres, om revisor jf. god revisorskik, bør acceptere en opgave, hvis formålet alene er at skjule oplysningen om kriminelle forhold. Klientens udtrækning kan jo udgøre et mindre men stadig betydeligt beløb, som gør, at revisor ikke bliver omfattet af sin oplysningspligt igennem de objektive krav⁶⁸. Konklusion må her være, at revisor skal afvise opgaven, såfremt ulovligheder mistænkes at være det eneste argument for fravalget.

Revisors dilemmaer i disse situationer kan både omhandle honorar men også accept af opgaven og varetagelse af sin rolle som offentlighedens tillidsrepræsentant. Honoraret er baseret på omfanget af revisors arbejde, og derfor reduceres revisors honorar, hvis graden af sikkerheden reduceres. Derfor kan revisor blive stillet i en vanskelig situation, da det må antages, at revisor ønsker at fastholde sit honorar. Revisors opgave må på trods af dette være, at fastholde sin rolle som uafhængig rådgiver jf. god revisorskik og derfor anbefale klienten den bedste løsning i den konkrete situation. Accept eller afståelse af opgaven kan også være en vanskelig vurdering. Revisor kan på ingen måde acceptere en opgave, hvor klientens incitament er kriminalitet. Omvendt kan revisor også anlægge den vurdering, at så længe revisor er til stede, er der mulighed for at vejlede klienten og eventuelt anmelde lovovertrædelser til myndighederne. Derfor må revisor i hvert enkelt tilfælde konkret vurdere, hvilken beslutning der vil være mest hensigtsmæssig for såvel klient og offentlighed og basere sin beslutning ud fra disse forhold.

5.4.3 Delkonklusion på den konkrete situation

Dette dilemma omhandler først og fremmest regelsættet og muligheden for fravalg af revision for virksomheder. Revisors rolle er at rådgive klienten ud fra lovgivningens muligheder og konkret vurdere, om fravalget vil være en fordel for klienten. Udover den administrative omkostning til revision bør også inddrages omverdenens reaktion på

⁶⁷ Det fremgår af Erhvervs – og Selskabsstyrelsens erklæringsvejledning fra marts 2009, side 34, at der i review alene er krav om supplerende oplysninger om forhold der påvirker regnskabet. Øvrige eller andre forhold som kan medfører ledelses ansvar, skal dog ikke nævnes i review.

⁶⁸ Jf. Revisorlovens § 22, stk. 1 – beskrevet ovenfor i afsnit 5.2.1.3

fravalget, og en endelig opvejning af fordele og ulemper bør lægges til grund for beslutningen. Revisor bør jf. reglerne omkring god revisorskik forholde sig neutral i forholdet til sit eget honorar.

Revisor bør altid overveje om fravalget af revision, skal ses som et faresignal i forbindelse med udførelsen af opgaven. Derfor er det vigtigt, at revisor har opnået tilstrækkelig kendskab til virksomheden, således at faresignalerne kan identificeres. Såfremt fravalget vurderes som et faresignal, bør revisor overveje sin accept af opgaven og nøje vurdere, om en afståelse af opgaven vil være hensigtsmæssig. Revisor skal her være opmærksom på sin rolle som offentlighedens repræsentant og vurdere, om en accept af opgaven kan løse de problemstillinger, som revisor forudser. Påtager revisor sig opgaven, skal han specifikt indarbejde faresignalerne i sin planlægning, således at de risikopåvirkede områder behandles tilstrækkeligt til at afdække eventuelle lovovertrædelser.

5.5 Dilemma omhandlende reduktion af omfanget af revisors arbejde

Nærværende afsnit vil besvare problemformuleringens femte spørgsmål vedrørende konkrete dilemmaer.

- *Hvorledes skal revisor forholde sig, hvis klienten ønsker en reduktion af omfanget af revisors arbejde?*

5.5.1 Beskrivelse af den konkrete situation

Efter Klaus Klausen og Martin Mogensen har diskuteret problemstillingen omkring fravalg af revision, opstår der imidlertid en ny problemstilling for revisor. Han har nemlig også, siden han fik Martin Mogensen som klient for 10 år siden, altid udarbejdet dennes personlige indkomst- og formueopgørelse med tilhørende selvangivelse. En uge efter parterne har diskuteret problemstillingen omkring fravalg af revision, ringer klienten til revisor og gør ham opmærksom på, at han ikke længere ønsker, at revisor skal udarbejde indkomst- og formueopgørelsen og selvangivelse for ham. Som argument herfor bruger klienten, at revisor tager for høj pris i forhold til, hvad klienten har råd til, og derfor har han i stedet aftalt med en ven, som er tidligere revisor, at denne udarbejder hans selvangivelse for ham. Igen bliver revisor i tvivl om, hvorledes han skal forholde sig overfor klienten.

5.5.2 Besvarelse på den konkrete situation

Som i ovenstående dilemma i afsnit 5.4 er der i princippet intet forkert i, at en klient vælger at reducere omfanget af revisors arbejde. Revisor bør dog igen vurdere, om reduktionen kan være et faresignal, som skal påvirke planlægningen og eventuelt accepten af opgaven. Igen er forståelsen af virksomheden her essentiel for revisors arbejde. Faresignalerne vil typisk være økonomiske problemstillinger, enten i virksomheden eller privat, som kan motivere klienten til at skjule forhold for revisor. Derudover kan "sort arbejde" og / eller hvidvaskning typisk også være et forhold, som kan afsløres i en privat formue opgørelse. Så en fravælgelse af denne kan også være en indikator på sådanne forhold.

I det konkrete dilemma er der flere faresignaler, som revisor bør være opmærksom på, om end der ikke er direkte signaler på svig, skatteunddragelse eller anden form for økonomisk kriminalitet.

For det første er klienten yderst økonomisk presset, hvilket er et væsentligt incitament for at foretage besvigelser. Derfor bør revisor anse opgaven, for en opgave med forhøjet risici. Dernæst har klienten anmodet om reduktion af sikkerhedsgraden af erklæringen på årsregnskabet, hvilket også kan betragtes som et faresignal.

Som sin første overvejelse bør revisor her vurdere, om der er forhold, som direkte betyder, at revisor ikke længere kan udføre sin opgave og derfor bør afstå fra opgaven og straks meddele Erhvervs – og Selskabsstyrelsen sin fratreden. Såfremt revisor vælger at forsætte sin opgave, hvilket må anses for at være den relevante løsning i dette tilfælde, skal revisor indarbejde handlinger i sin planlægning, som sikrer, at der opnås en tilstrækkelig grad af sikkerhed på relevante områder.

En relevant handling vil være at sikre, at selskabets aktiver værdiansættes korrekt. Da egenkapitalen er væsentlig forringet, kan det blive vanskeligt for virksomheden at opnå finansiering for både den langsigtede og den kortsigtede drift. Derfor kan der være et incitament for ledelsen til at værdiansætte aktiver højere end, hvad er realistisk. Her kan både være tale om anlægsaktiver, men også virksomhedens igangværende arbejder og varebeholdninger. Endvidere vil tilgodehavende fra salg også være en relevant regnskabspost, da ledelsen kan være tilbageholdende med at oplyse om eventuelle tabsrisici. Derfor bør revisor også foretage yderligere handlinger for at sikre, at værdiansættelsen er korrekt.

Ulovlig selvfinansiering vil også være et forhold, som revisor bør være opmærksom på i dette tilfælde. Ikke fordi selskabet indeholder væsentlige likvider, men fordi kapitalejeren privat er presset økonomisk. Man kan således mistænke, at ejeren vil forsøge at udtrække så mange midler som muligt for at dække sine private tab. Problemet vil være, udover den ulovlige selvfinansiering som skal nævnes i påtegningen, at midlerne direkte skal dække private tab, hvorfor tilgodehavendet kan

anses som værdiløst for selskabet. Der er således højst sandsynligt tale om et direkte tab for selskabet, hvis selvfinansieringen finder sted. Derudover vil det også være en mulighed, at kapitalejeren forsøger at få selskabet til at betale for private udgifter og opnå skattefradrag herfor. Dette forhold bør revisor også være opmærksom på.

Afsluttende bør revisor også sikre sig, at fravælgelsen af formueopgørelse ikke er et udtryk for økonomisk kriminalitet. Derfor bør revisor undersøge muligheden for at udføre arbejdshandlinger, som sikrer, at kapitalejerens privatforbrug er realistisk. Eventuelt ved gennemgang af den udarbejdede selvangivelse eller ved gennemgang af kapitalejerens personlige skatteoplysninger (R75). Såfremt dialogen mellem klient og revisor er god, og klienten har reelle hensigter, bør dette ikke give anledning til problemstillinger.

5.5.3 Delkonklusion på den konkrete situation

De to seneste dilemmaer er vanskelige for revisor, idet forholdet i sig selv ikke er en lovovertrædelse men kan være et faresignal, som revisor skal være opmærksom på i sit arbejde. Derfor er der heller ikke en konkret løsning til problemstillingen, men mere forhold som revisor skal vurdere og være opmærksom på.

Dette dilemma omhandler risikoen for, at kapitalejeren vil skjule private forhold for revisor. Her kan der være tale om forhold så som udførelsen af sort arbejde eller decideret hvidvaskning. Forhold som begge er omfattet af revisors oplysningspligt jf. afsnit 4.2.1.3 ovenfor. Revisor bør derfor foretage handlinger, som minimerer risikoen for, at dette finder sted. Endvidere bør revisor også rette fokus på værdiansættelsen af væsentlige aktiver i virksomheden, således at ledelsen ikke fremstiller et forvansket billede for at opnå finansieringsmuligheder.

Revisor skal ligeledes ved accept af opgaven vurdere, om opgaven overhovedet kan påtages, eller om faresignalerne er af en sådan karakter, at opgaven ikke kan accepteres. I sådanne tilfælde bør revisor straks fratræde opgaven og anmelde dette til Erhvervs – og Selskabsstyrelsen.

5.6 Dilemma omhandlende regler vedrørende fratrædelse som et selskabs revisor

Nærværende afsnit vil besvare problemformuleringens sjette spørgsmål vedrørende konkrete dilemmaer.

- *Hvilke handlinger skal revisor foretage sig overfor klient og myndigheder, såfremt klienten uden revisors viden får årsrapporten udarbejdet af en anden revisor, og revisor er vidende eller har mistanke om svigagtige forhold?*

5.6.1 Beskrivelse af den konkrete situation⁶⁹

Lars Jørgensen er klient hos revisor Klaus Klausen, hvor han får udarbejdet sit selskabs regnskab. I de gyldne år, før finanskrisen rigtig slog igennem, var Lars Jørgensen yderst aktiv på aktiemarkederne, for lånte penge vel at mærke, hvilket har resulteret i tab på omkring 5 mio. kr. Dette betød, at han ved aflæggelsen af selskabsregnskabet for 2009 ikke kunne betale revisor det aftalte honorar på kr. 70.000. Revisors erfaring var, at klienten var en hæderlig mand, som havde været uheldig, og derfor var han afventede med yderligere tiltag for at inkassere sine penge, udover at sende fakturaerne.

Klienten kontakter i marts 2011 revisor med anmodning om at få revideret sit selskabs regnskab for 2010, hvor han også afleverer sine bilag for regnskabsåret. Revisor anmoder i denne forbindelse om en acointindbetaling for honoraret vedrørende 2010 samt en afklaring af det "gamle" honorar. Herefter hører revisor ikke mere til klienten på trods af utallige henvendelser og rykkere.

I juli måned konstaterer revisor så, at klienten har fået revideret sit selskabsregnskab hos en anden revisor. Det overrasker ham, da han ikke har fået nogen meddelelse om, at generalforsamlingen har besluttet at skifte revisor, og han er heller ikke blevet kontaktet af tiltrædende revisor, som revisorlovgivningen foreskriver. Af ren interesse indhenter revisor en kopi af det offentliggjorte selskabsregnskab for 2010, og heri

⁶⁹ Dette dilemma er udarbejdet med inspiration fra artiklen "Revisors Dilemma" af registreret revisor Tonny Skov Pedersen. Udgivet på internetportalen – www.erhvervs-consult.dk/dilemma/ den 5. august 2011.

konstaterer han flere mistænkelige forhold. For det første bemærkes det, at der i revisionspåtegningen er taget forbehold for, at selskabets bilag og regnskabsmateriale er bortkommet. Det ved revisor er ukorrekt, da han er besiddelse af bilagene for det pågældende regnskabsår.

For det andet bemærkes det, at et ulovligt aktionær lån, som pr. 31. december 2009 var på over 1 mio. kr., i 2010 regnskabet er reguleret væk og således ikke fremgår af regnskabet. Ligeledes mistænker revisor manipulation med en del andre regnskabsposter.

Klaus Klausen er nu i tvivl om, hvorledes han skal forholde sig til de mange problemstillinger i denne sag.

5.6.2 Besvarelse på den konkrete situation

Dette dilemma stiller igen revisor overfor flere udfordringer, som revisor bør anskue hver for sig: Disse dilemmaer er som følger:

- Revisor er ikke registeret korrekt til Erhvervs – og Selskabsstyrelsen
- Kendskab til fejl i anden revisors påtegning og mistanke om økonomisk kriminalitet
- Tilbageholdsret og honorarproblematik

Revisor er ikke anmeldt korrekt til Erhvervs – og Selskabsstyrelsen

Første forhold som revisor skal forholde sig til er, at revisorskiftet ikke er anmeldt korrekt til Erhvervs – og Selskabsstyrelsen. Teknikken er, at når en ny revisor tiltræder eller den gamle fratræder, anmeldes dette til styrelsen. I dette tilfælde hvor den nye revisor positiv tiltræder, bør denne foretage anmeldelsen og ligeledes rette henvendelse til den fratrædende revisor jf. Revisorlovens § 18, stk. 2. Fratrædende revisor skal således angive begrundelsen for fratrædelsen overfor tiltrædende revisor og overfor styrelsen.

Da den tiltrædende revisor ikke har anmeldt revisorskiftet og ikke kontaktet den fratrædende revisor, må dette anses som en klar overtrædelse af revisorlovgivningen. Fratrædende revisor bør derfor kontakte Erhvervs – og Selskabsstyrelsen og gøre opmærksom på, at han er blevet bekendt med, at en anden revisor har udarbejdet årsrapporten for selskabet, men at revisorskiftet åbenbart ikke er blevet anmeldt til styrelsen. Ligeledes bør han gøre styrelsen opmærksom på, at tiltrædende revisor ej heller har fremsendt den lovpligtige meddelelse til ham jf. Revisorlovens § 18, stk. 2. Erhvervs – og Selskabsstyrelsen må herefter tage stilling eventuelle sanktioner overfor den tiltrædende revisor.

Kendskab til fejl i anden revisors påtegning og mistanke om økonomisk kriminalitet

Revisor har endvidere kendskab til, at den nye revisors påtegning omkring det bortkomne regnskabsmateriale er ukorrekt, da han er i besiddelse af klientens bilag. Selve påtegningen er i sig måske ikke så alvorlig for den tiltrædende revisor, da han tager forbehold. I princippet kan revisor jo ikke gardere sig imod, at klienten direkte lyver for ham omkring sådanne forhold. Til gengæld kunne han, ved at have overholdt revisorlovgivningen mht. forespørgsel til fratrædende revisor, have modtaget oplysninger, som havde klarlagt forholdet for ham. Derfor er hans alvorlige problem, at han ikke har overholdt lovgivningen omkring § 18, stk. 2. Fratrædende revisor bør ikke nødvendigvis gøre Erhvervs – og Selskabsstyrelsen opmærksom på det forkerte i forbeholdet, da forbeholdet sandsynligvis er taget ud fra de oplysninger, revisor har modtaget fra klienten. Værre ville det være, såfremt intet forbehold var taget. Fratrædende revisor bør derfor, som beskrevet ovenfor, anmelde de manglende handlinger omkring revisorskiftet til styrelsen.

Omkring mistanken om økonomisk kriminalitet og manglende anførelse af disse i påtegning bør fratrædende revisor vurdere, om han er omfattet af reaktionspligten jf. afsnit 5.2.1.3 ovenfor⁷⁰. Umiddelbart må man i dette tilfælde ikke anse fratrædende revisor for at være omfattet af betingelserne, da han ikke kan vurderes at have en begrundet mistanke på omkring 95 %. Der er helt klart tale om et mistænkeligt forhold,

⁷⁰ Betingelser fremgår af Revisorlovens § 22.

men med det kendskab som fratrædende revisor her har, kan det slet ikke afvises, at der kan ligge reelle handlinger til grund for indfrielsen af mellemværendet. Eksempelvis kan klienten have arvet eller have modtaget gaver. I hvert fald kan mistanken ikke vurderes at være tilstrækkelig begrundet til at blive omfattet af oplysningspligten. Derfor bør dette forhold ikke umiddelbart føre til ekstra handlinger fra fratrædende revisors side.

Tilbageholdsret og honorarproblematik

Honorarproblematikken er tidligere beskrevet i afhandlingens første dilemma i afsnit 5.1 ovenfor.

Igen er problemstillingen, at revisor har bragt sig i en situation, hvor der er tale om lånevirkksomhed. Revisor har derfor et dilemma omkring, hvorledes der bør og kan handles, holdt op imod muligheden for at inddrive sit honorar. Honoraret bør dog ikke påvirke revisors beslutning omkring anmeldelser, og derfor må man komme frem til følgende muligheder for fratrædende revisor i denne situation.

Revisor har et forfaldent honorar, som gør, at der kan rettes krav mod klienten eller eventuelt udløser en tilbageholdsret, som revisor kan udnytte. Revisor er i dette tilfælde i besiddelse af klientens bogføringsmateriale, og som udgangspunkt omfatter tilbageholdsretten også dette⁷¹. Dog må det antages, at en tilbageholdelse af dette materiale vil umuliggøre en klients mulighed for at overholde lovgivningen, hvorfor en sådan tilbageholdelse alligevel må anses for at være ulovlig⁷². Dette fremgår også af UfR 1997.219 Ø, hvor en tilbageholdelse af materiale til brug for en selvangivelse blev kendt ulovlig. I den konkrete situation må det således vurderes, at tilbageholdelsen ikke vil være lovlig, da klienten umuligt vil kunne overholde Bogføringsloven uden sine bilag. Derfor er revisor nødsaget til at udlevere materialet og søge sit honorar godtgjort igennem andre tiltag, som f.eks. inkasso.

⁷¹ Langsted, Andersen og Kiertzner, Revisoransvar, side 231.

⁷² Langsted, Andersen og Kiertzner, Revisoransvar, side 232.

5.6.3 Delkonklusion på den konkrete situation

Det konkrete dilemma omfattede 3 problemstillinger. For det første at tiltrædende revisor ikke havde anmeldt revisorskifte korrekt til Erhvervs – og Selskabsstyrelsen og havde ikke foretaget de lovpligtige forespørgsler til fratrædende revisor. Fratrædende revisor bør gøre styrelsen opmærksom på dette, hvorefter de må vurdere sanktioner overfor tiltrædende revisor.

Det andet dilemma omhandlede mistanke om økonomisk kriminalitet og fejl i tiltrædende revisors påtegning. Det må her vurderes, at fratrædende revisor ikke opfylder kravene til oplysningspligten, da mistanke ikke kan anses for at være tilstrækkeligt begrundet. Muligheden for at forholdene reelt er udbedret er til stede, og derfor bør der ikke foretages yderligere. Omkring påtegningen kan han gøre styrelsen opmærksom på fejlen, men det vil være tvivlsomt, om tiltrædende revisor sanktioneres, da der er taget forbehold for det manglende regnskabsmateriale. Tiltrædende revisor kan eventuelt sanktioneres for det forhold, at der ikke er rettet henvendelse til fratrædende revisor, jf. Revisorlovens § 18, stk. 2.

Sidste dilemma er det forfaldne honorar og muligheden for at tilbageholde klientens bilag. Denne mulighed må ikke anses for at være til stede, da det vil umuliggøre klientens mulighed for at overholde lovgivningen. Derfor skal fratrædende revisor udlevere bilagene, og herefter må honoraret forsøges godtgjort ved andre metoder.

5.7 Revisors rolle i forbindelse med rekonstruktion

Dette afsnit vil besvare problemformuleringens syvende spørgsmål vedrørende konkrete dilemmaer.

- *Hvorledes skal revisor forholde sig i en situation, hvor der arbejdes med rekonstruktion af et selskab?*

5.7.1 Beskrivelse af den konkrete situation

Klaus Klausen er som revisor altid på udkig efter nye arbejdsopgaver, således at han kan skabe vækst i sin revisorvirksomhed. Han er opmærksom på, at finanskrisen har medført forhold, som han skal indarbejde i sine forretningsgange for at undgå en negativ påvirkning af hans forretning. Dog er han også opmærksom på, at finanskrisen ligeledes har medført forhold, som kan udvide hans forretning. Med det øgede pres på virksomheder, opstår der nu langt flere situationer, hvor en virksomheds eneste overlevelsesmulighed er rekonstruktion. Klaus Klausen er dog i tvivl om, hvorledes revisor skal forholde sig i forbindelse med disse opgaver, især når der er tale om klienter, som allerede har et samarbejde med hans revisorvirksomhed.

5.7.2 Besvarelse af den konkrete situation

Rekonstruktioner er blevet et meget relevant emne i forbindelse med den igangværende finanskrisen, og derfor er det også naturligt, at dette emne er det afsluttende for denne afhandling. Både omhandlende forløbet op til en eventuel rekonstruktion igangsættes og forløbet under selve rekonstruktionen. Med den nye lov omkring rekonstruktion med virkning fra 1. april 2011⁷³, er forløbet nu samlet i en proces, i modsætning til tidligere omkring betalingsstandsning og tvangsakkord⁷⁴. Herigennem har revisor fået en mere central rolle, da den nye lov direkte foreskriver, at der tilføres assistance fra regnskabskyndig tillidsmand⁷⁵.

⁷³ Beierholm – Rekonstruktion, side 2

⁷⁴ Der fandtes tidligere adskillige muligheder igennem betalingsstandsning og tvangsakkord. Den stille betalingsstandsning kan ikke siges at være afskaffet, men den nye lov forsøger at fremhæve fordelene ved at gå den "officielle" vej og ensrette processen.

⁷⁵ Beierholm – Rekonstruktion, side 3

Når revisor står i situationer omkring rekonstruktion, er det vigtigt, at revisor opdeler sit arbejde i to som nævnt ovenfor. Der er samarbejdet med virksomheden op til en rekonstruktion og selve arbejdet som objektiv tillidsmand med en virksomhed under en rekonstruktion. For at skabe overblik bør forløbet og reguleringen af muligheder omkring rekonstruktion dog beskrives.

Reguleringen omkring rekonstruktion

Den nye regulering omkring rekonstruktion udspringer af Konkursrådets nedsættelse i 2001 og har således været længe undervejs. Reguleringen blev først fastsat i Lov nr. 718 af 25. juni 2010 og trådte i kraft den 1. april 2011⁷⁶.

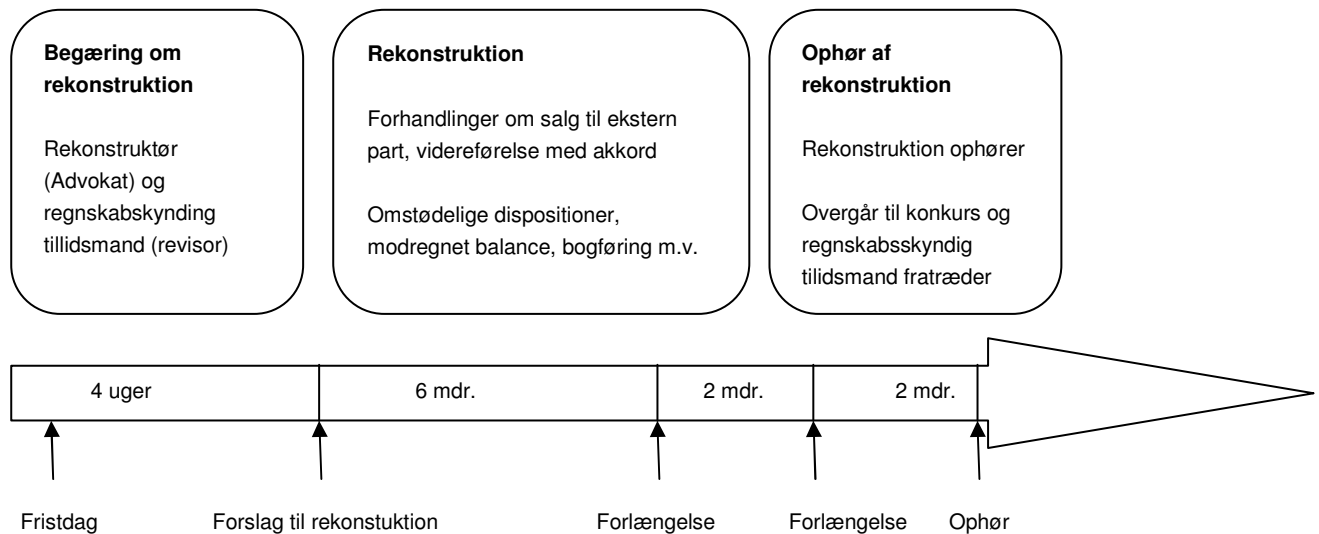
Den nye lov indebærer, at både skyldner selv og skyldners kreditorer kan anmelde en rekonstruktion til skifteretten. Det betyder i praksis, at muligheden for at anmelde en betalingsstandsning, som kun skyldner selv kunne og derigennem fortsat bevare kontrollen i virksomheden, bortfalder. Når rekonstruktionen er anmeldt til Skifteretten, vil denne udpege en rekonstruktør (som oftes en advokat) og en regnskabskyndig tillidsmand (som oftes en revisor). Skifteretten kan herefter afsætte ledelsen, men kan også vælge at lade den fortsætte.

Herefter skal rekonstruktøren og den regnskabskyndige tillidsmand indenfor 4 uger udarbejde en rekonstruktionsplan, som herefter skal fremlægges for kreditorerne. Planen gennemføres medmindre, at mindst 25 % af kreditorerne stemmer i mod⁷⁷. Procentdelen måles i beløb af skyldners gæld, og hvis ikke rekonstruktionsplanen kan vedtages, går skyldner direkte i konkurs. Såfremt planen vedtages er rekonstruktionsforløbet 6 måneder med mulighed for 2 x 2 måneders forlængelse, altså kan forløbet i alt blive på 10 måneder. Rekonstruktion afsluttes efterfølgende med, at skyldner enten erklæres konkurs eller rekonstruktionen ophører ved, at ledelsen overtager driften igen, virksomheden sælges (måske delvist), eller virksomheden reetableres igennem akkord eller på anden måde videreføres.

⁷⁶ FSR – danske revisorer, kursusmateriale fra den. 17. oktober og 11. november 2011 – nye regler for rekonstruktion.

⁷⁷ Beierholm – Rekonstruktion, side 3.

Det nye forløb omkring rekonstruktion kan illustreres således:

Kilde: Beierholm - Rekonstruktion, side 6

Lovgivningen indeholder selvfølgelig mange specifikationer omkring reglerne i de enkelte situationer, men da denne afhandling fokuserer på revisors adfærd, vil den ikke gå i detaljer med de enkelte paragraffer men kun rette fokus på et overordnet niveau.

Der er i princippet kun 4 krav til, at en rekonstruktion kan indledes og foretages og det er 1) god ejer, 2) god ledelse, 3) god fremtidig drift og 4) tilstrækkelig finansiering⁷⁸. Såfremt disse betingelser er opfyldt, kan et rekonstruktionsforløb igangsættes, og det sidste relevante er således at være bekendt med opgavefordelingen imellem rekonstruktøren og den regnskabskyndige tillidsmand. Fordelingen fremgår af nedenstående figur.

⁷⁸ FSR – danske revisorer, kursusmateriale fra den. 17. oktober og 11. november 2011 – nye regler for rekonstruktion

Rekonstruktør	Regnskabskyndig tillidsmand
Vurdering af virksomheden	Verificering af oplysninger der indgår i rekonstruktion
Forløbet omkring rekonstruktion fremmes med fortsat drift som mål	Frembringe nødvendige regnskabsmaterialer, f.eks. budget
Ledelse af virksomheden med den nuværende ledelse	Indgå i samarbejde med rekonstruktør
Neutral og uafhængig	Neutral og uafhængig

Kilde: Beierholm – Rekonstruktion, side 4

Det er således tydeligt, at den regnskabskyndige tillidsmands opgave primært er, at assistere rekonstruktøren med at frembringe og kontrollere de talmæssige aspekter af rekonstruktionen. Derfor er det også naturligt, at denne opgave som udgangspunkt varetages af en revisor. Nedenstående analyse er således baseret på den typiske fordeling, hvor advokaten påtager sig rollen som rekonstruktør og revisor rollen som den regnskabsyndige tillidsmand.

Revisors adfærd op til en rekonstruktion

Et forløb op til en rekonstruktion kan variere meget i tid, da forløbet kan strække sig over længere tid, men også kan opstå ud fra en pludselig hændelse i virksomhedens drift, f.eks. ved et stort tab på en debitor. Derfor bør også denne del af revisors adfærd behandles hvert for sig. Det er dog selvfølgelig i begge tilfælde revisors opgave, at rådgive klienten imod at foretage ulovlige dispositioner, som eventuel senere kan omstødes af Skifteretten.

En rekonstruktion kan være et resultat af en længere negativ udvikling i virksomhedens drift, hvor enten dårlig ledelse eller øget konkurrence etc. kan betyde, at virksomhedens indtjening bliver forringet, og likviditeten herved strammes. Revisors rolle er her at rådgive virksomhedens ledelse om eventuelle løsningsmodeller til at undgå en reel rekonstruktion, f.eks. igennem besparelser og effektiviseringer, som revisor har kendskab til igennem regnskabsprocessen. I nogle tilfælde kan revisors rolle dog også være bare at få ledelsen til at indse problemstillingen og dermed opnå ledelsens forståelse for, at tiltag er en nødvendighed. Revisor kan derudover også

være en aktiv partner for virksomheden, når det handler om at forhandle eller genforhandle virksomhedens finansieringsramme hos kreditorerne.

Når rekonstruktionen er et resultat af en pludselig hændelse, bliver revisors rolle mere akut. Her vil der være tale om, at revisor skal være en samarbejdspartner, som sammen med ledelsen vurderer de kortsigtede muligheder, og om virksomheden kan have en reel mulighed for overlevelse uden at gennemføre en rekonstruktionsplan. Her er der igen typisk tale om fokus på finansieringsrammerne men dog en meget mere akut løsning, hvor der ikke er tale om decideret forhandling af finansieringsrammen men mere et spørgsmål om opnåelse af finansiering overhovedet.

Forskellen mellem de to scenarier vil typisk være, at revisor ved en akut situation har et markant forøget tidsforbrug på kort tid. Forudsat at revisor er blevet afregnet løbende, vil det altså være i den akutte situation, at revisor har størst risiko for at blive udsat for tab, da hans tid eventuelt ikke kan afregnes⁷⁹, idet virksomheden skal rekonstrueres eventuelt med akkord eller måske endda snarligt erklæres konkurs af en kreditor. Omend ingen naturligvis kan forlange af revisor, at der uden hensyntagen til egen forretning, udføres uhonoreret arbejde, må det stadig forventes, at revisor overholder retningslinjerne omkring god revisorskik. Rådgivningen omkring løsninger må således ikke afspejle revisors hensyntagen til egne interesser. Revisor skal således rådgive omkring rekonstruktion, selv om det medfører en risiko for tab eller akkord, hvis det objektivt set er den bedste løsning for virksomheden. Revisor bør altså kort sagt i forløbet op til rekonstruktion forholde sig lige så objektiv som under andre opgaver, upåagtet at der er kendskab til en forøget risiko omkring honorarets betaling.

Revisors adfærd under en rekonstruktion

Når virksomheden anmelder eller indtræder i en rekonstruktion, har det den konsekvens, at virksomhedens generalforsamlingsvalgte revisor må træde i baggrunden. I princippet er der intet til hindring for, at han fortsat samarbejder med virksomheden omkring den daglige drift, men revisor kan ikke vælges som den

⁷⁹ Der kan selvfølgelig være scenarier, hvor revisor har udstående honorarer fra tidligere. Hertil må det konkluderes, at revisor på trods af dette skal opretholde sin objektivitet og rådgive klienten ud fra reglerne om god revisorskik, selv om det kan medføre ham et senere tab.

regnskabskyndige tillidsmand. Det fremgår af konkurslovens karantæneregel, som fremgår af § 238, stk. 5., som udtaler:

”En beskikket tillidsmand må ikke have været revisor eller forretningsmæssig rådgiver for skyldneren i to år forud for rekonstruktionsbehandlings indledning.”

Denne karantæneregel er indført for at sikre revisors uafhængighed, og at der dermed ikke opstår situationer, hvor revisor skal revidere eller gennemgå sit eget arbejde. Det må også vurderes at være imod reglerne om god revisorskik, da der her vil være tale om selvrevision og dermed egen interesse, hvorfor denne regel må siges at give god mening. Således indeholder karantænereglen også den bestemmelse, at den regnskabskyndige tillidsmand ikke må fungere som revisor eller rådgiver for skyldner i en periode på 2 år efter tillidsmands funktionen er ophørt⁸⁰.

I det skyldner (klienten) ikke kan anvende sin daglige revisor som tillidsmand, er det vigtigt at der kan udpeges en anden revisor som regnskabskyndig tillidsmand. Denne opgave varetages af Skifteretten og for at lette dette arbejde, har FSR oprettet en database, hvor danske revisorer kan tilmelde sig, såfremt de er villige til at varetage opgaven som tillidsmand. Databasen har stor succes, og allerede pr. 31. maj 2011 havde godt 40 revisorer tilmeldt sig den⁸¹.

Processen indledes altså med, at revisor udpeges som regnskabskyndig tillidsmand af Skifteretten.

Den regnskabskyndige tillidsmands opgave er, som nævnt ovenfor, altså at bistå rekonstruktøren med verificering af den regnskabsmæssige og talmæssige del af rekonstruktionen.

En opgave for revisor vil således være indledningsvist at vurdere skyldnerens balance, herunder specielt aktiverne for at vurdere om rekonstruktion overhovedet er en mulighed. Dette gøres således i forbindelse med udarbejdelse af rekonstruktionsplanen

⁸⁰ Konkurslovens § 238, stk. 5

⁸¹ FSR “Revisorerne melder sig klar til at hjælpe konkurstruede virksomheder” af 31. maj 2011

(inden for de første 4 uger), og en naturlig handling ville også være at gennemgå den seneste årsrapport for eventuelle mangler⁸². Denne vurdering skal, jf. Konkurslovens § 11 c, stk. 3 udmunde sig i en vurderingserklæring og en erklæring om gennemførlighed, som ligger til grund for rekonstruktionsplanen, hvorefter denne søges vedtaget jf. § 11 d-e.

Efter rekonstruktionsplanens vedtagelse er revisors opgave, at rådgive virksomheden om forbedringstiltag. Dette sker i samarbejde med rekonstruktøren, men det må forventes, at det er revisor som skal varetage den regnskabsmæssige side af rekonstruktionen. Af rådgivningsopgaver som revisor har, kan nævnes:

- Sikre at der er sammenhæng imellem drift og likviditet, herunder gennemgang af betalingsbetingelser og vilkår for debitorer og kreditorer. En gennemgang af omsætningshastigheder på varelagre og avance på igangværende arbejder kunne også være relevant, ligesom en gennemgang af forfaldne debitorer og en analyse af pengebinding i anlægsaktiver og varelager.
- En gennemgang af virksomhedens finansieringsramme samt sikre at denne er tilstrækkelig til, at virksomheden inden for tidsfristen kan reetableres og overleve.
- Bidrage med en risikoanalyse af kunder og aktiviteter, således der kan ske udskillelse af de sunde dele af virksomheden til den fortsatte drift.
- Fokus på likviditeten herunder udarbejdelse af likviditetsbudgetter og simulering af konsekvenser af forskellige forbedringstiltag.
- En aktiv partner i forhandlinger om fremskaffelse af finansieringen, der skal sikre den fortsatte drift, herunder enten ny kapital eller gældsnedsettelse og betalingsudsættelse på nuværende krav.

Som nævnt ovenfor afsluttes rekonstruktionen som oftest ved, at virksomheden reetableres ved enten gældsnedsettelse eller betalingsudsættelse, eller ved at den sunde del af virksomheden sælges, og provenuet heraf indgår til at dække de

⁸² Dette fremgår af § 11 c, stk. 2 og udleder således karantæne reglen i § 238, stk. 5, da revisor eller ville skulle kontrollere eget arbejde.

tilbageværende kreditorer, hvor dividende reelt set kan være 0 %⁸³. Kan rekonstruktion på ingen måde foretages, heller ikke efter 10 måneders periodens udløb, overgår virksomheden til konkursbehandling. Uanset hvilken løsning man når frem til, fratræder den regnskabskyndige tillidsmand ved rekonstruktionsplanens afslutning, og hans opgave er således fuldført.

Revisors fornemste opgave i forløbet er, sammen med rekonstruktøren, at bibeholde sin objektivitet og uafhængig overfor således skyldneren, såvel som alle andre involverede parter. Derfor er det naturligvis også vigtigt, at revisor i forbindelse med sin accept af opgaven, opnår tilstrækkeligt kendskab til at kunne vurdere sin habilitet. Revisor skal således være overbevist om, at reglerne omkring god revisorskik skal kunne overholdes, før tillidsopgaven accepteres. Opnår revisor under forløbet kendskab til forhold, som kan betvivle hans uafhængig, må det således vurderes, at der skal ske meddelelse til skifteretten, hvorefter revisor fratræder opgaven og en ny tillidsmand udpeges.

5.7.3 Delkonklusion på den konkrete situation

Under arbejdet med rekonstruktion er det således vigtigt, at revisor er opmærksom på rollefordelingen imellem opgaven som den generalforsamlingsvalgte revisor og opgaven som tilknyttet regnskabskyndig tillidsmand under en rekonstruktion.

Som den generalforsamlingsvalgte revisor rådgiver revisor sin klient i forløbet op til en rekonstruktion. Et forløb som både kan være kort og langt. Uanset dette er det revisors opgave, at give klienten den bedst mulige rådgivning og leve op til klientens forventninger til revisor. Revisor er ikke pålagt at påtage sig opgaver, som medfører tab, men revisor bør ikke lade kendskabet til en snarlig konkurs eller en anmeldelse om rekonstruktion påvirke rådgivningen, selv om dette forhold kan bringe et honorar eller et igangværende arbejde i farer. Rådgivningen bør stadig være objektiv og uafhængig, og revisor må agere ud fra, at den viden, som er opnået, endnu ikke er til stede hos øvrige kreditorer. Derfor må revisor under ingen omstændigheder forfordle sig selv igennem sin rådgivning.

⁸³ Beierholm – Rekonstruktion, side 7

Som valgt regnskabskyndig tillidsmand under en rekonstruktion, er det revisors opgave at supplere rekonstruktøren med regnskabsmæssig bistand og sikre, at den talmæssige del af rekonstruktionsforløbet er korrekt. Ydermere er revisors opgave løbende at rådgive virksomheden om tiltag, som kan forbedre drift og likviditet, således at en rekonstruktion muliggøres indenfor lovens tidsfrist, herunder at sikre den nødvendige finansieringsramme herfor. Revisor er igennem loven pålagt at forholde sig neutral og objektiv i forløbet og er således ikke direkte tilknyttet virksomheden som rådgiver, men er udvalgt af offentligheden igennem skifteretten til at søge den bedst mulige løsning på den konkrete problemstilling. Revisor skal således sikre sig, at dennes uafhængighed og objektivitet er intakt både ved accept og under udførelsen af opgaven.

6. Konklusion

De opstillede dilemmaer har hver for sig indeholdt en delkonklusion, som har besvaret de enkelte dilemmaers problemstilling. Derfor vil jeg her i den endelige konklusion fokusere på hovedspørgsmålet, som er:

- *"Hvilke dilemmaer stilles en revisor overfor, når der arbejdes med kriseramte virksomheder, og hvorledes skal revisor agere over for henholdsvis klienten og offentligheden?"*

I den forbindelse vil jeg inddrage de elementer, som i analysen har vist sig at være gennemgående træk, og som derfor må danne grundlag for hovedkonklusionen.

Et generelt dilemma for revisor i arbejdet med kriseramte virksomheder er, at der typisk vil opstå flere konfrontationer i mellem klient og revisor. Disse konfrontationer, som kan være skabt på baggrund af f.eks. regnskabsmæssige -, rådgivningsmæssige - eller aftalemæssige uenigheder, vil i mindre eller større omfang påvirke klientforholdet. Dette kan forøge risikoen for, at revisor enten mister klienten, eller at der opstår problemer omkring revisors honorering af opgaven. Derfor kan revisor føle sig fristet til at undgå eller undvige disse konfrontationer, da det skaber risiko og problemer for egen indtjening. Dog må revisor her være opmærksom på sine pligter, som er indiskutable i forhold til reguleringen.

Revisor har en funktion som offentlighedens tillidsrepræsentant og skal derfor varetage sine pligter i form af tale – og indberetningspligter. Revisor er forpligtet til at udøve sin talepligt i eksempelvis påtegning og skal her udtale sig i henhold til reguleringen og må således ikke undlade forhold med den begrundelse, at disse udtalelser kan være skadelige for egen forretning. Eksempler på udtalelser, som kan skabe konflikter i et klientforhold, kan være oplysninger omkring going- concern eller fortsat drift, ulovlig selvfinansiering eller andre forhold, som kan medføre ledelsesansvar. Sådanne forhold vil virksomhedens ledelse typisk være uenige i eller ikke ønske nævnt, og påtegningen vil således medføre en konfrontation med revisor. Ligeledes kan revisors indberetningspligter omkring mistanke om økonomisk kriminalitet medføre

konfrontationer. Revisor skal her igen overholde forskrifterne i reguleringen, og gør revisor ikke dette med hensyn til tale – og indberetningspligter, kan det medføre straf – og/eller erstatningsansvar, eller alternativt medføre en disciplinærstraf fastsat af Revisornævnet. I de senere år er sanktionerne mod revisor ved undladelser af de reguleringsmæssige pligter blevet forøget med det formål både at styrke revisors økonomiske incitament for at udvise korrekt adfærd, men også for at styrke incitamentet til hele tiden at være i besiddelse af den nødvendige kompetence til at udføre sit hverv som offentlighedens tillidsrepræsentant. Dette må anses for at være gjort med den hensigt at styrke tilliden til revisors hverv, men også med det formål at sikre at offentligheden, og hermed at interessenter kan have tillid til de økonomiske oplysninger, som danske virksomheder præsenterer i deres regnskaber.

Revisor har på den anden side naturligvis også sin klients interesser at varetage, og skal i klientforholdet overholde reglerne omkring god revisorskik. Med det menes, at revisor skal bibeholde sin objektivitet og uafhængig således, at revisors arbejde fremstår med troværdighed. Derudover skal revisor overholde sin tavshedspligt, og dermed kun udtale sig med hensyn til sin talepligt. Endvidere skal revisor selvfølgelig også være i besiddelse af en tilstrækkelig faglig kompetence til at udføre det hverv, som klienten har udbedt sig af ham, herunder også til en rimelig pris. Endeligt bør revisor udføre sit hverv for klienten med omhu og kompetence i henhold til god revisorskik i hvert fald til en vis grænse, upåagtet at der er viden om økonomiske problemstillinger, som kan medføre risiko for tab.

Af ovenstående forhold overfor klient og offentlighed kan det konkluderes, at følgende er ekstremt vigtigt for revisor at have fokus på ved arbejde med kriseramte virksomheder.

Accept af opgaven og aftalegrundlag – det må anses for ekstremt vigtigt, at revisor nøje vurderer, om opgaven overhovedet kan accepteres, eller der er forhold, som betyder, at revisor ikke kan acceptere opgaven. Dette forhold er delt i to, da revisor både skal have fokus på egne relationer og uafhængighed, men samtidigt også med klienten, og om der er forhold i virksomheden, som gør, at opgaven bør afvises.

Såfremt opgaven accepteres, er det vigtigt, at der udarbejdes et nøjagtigt aftalegrundlag, således at dette forhold ikke kan give anledning til fremtidige tvister, som ikke med stor sandsynlighed vil falde ud til revisors fordel.

Forståelse af - og kendskab til virksomheden – et forhold som til dels ligger tæt op af opgaveacceptens side med at vurdere, om der er forhold i virksomheden, som medfører, at opgaven ikke kan accepteres. Derudover er forholdet inkl. vurdering af risiko for besvigelser også et meget vigtigt element i revisors planlægningsfase, således det er muligt at fastlægge de korrekte arbejdshandlinger og foretage den korrekte risikovurdering, således at der opnås et tilstrækkeligt grundlag for revisors konklusion.

Sikring af uafhængighed ved honorarforhold – igen et forhold tæt knyttet til opgaveaccepten, dog også vigtigt at medtage som et separat punkt i denne konklusion. I hovedparten af de fremstillede dilemmaer, bringer revisor nemlig selv sin uafhængighed i fare ved at acceptere opgaven, selvom en objektiv velinformeret tredjemand ville betvivle den. Dette sker især ved, at revisor accepterer opgaven på trods af uafregnede tilgodehavender hos klienten, og revisor opnår dermed karakter af lånevirksomhed. Omend man i nogle situationer kan forstå revisors motiv, bør denne disposition ikke foretages, da det må vurderes, at en tredjemand stærkt ville betvivle revisors uafhængighed. Reelt set må det også konkluderes, at det er svært at forestille sig, hvorledes revisors uafhængighed kan være intakt. Revisor vil uden diskussion opnå en form for egen interesse i virksomheden, og det er vanskeligt at forestille sig, at revisor kan argumentere sig ud af dette forhold. Derfor må det anbefales, at revisor til enhver tid afslår en opgave, hvor der er karakter af lånevirksomhed.

Disse nævnte forhold er naturligvis kun de forhold, som revisor skal tildele ekstra fokus ved arbejdet med kriseramte virksomheder, hvor dilemmaet i de fleste tilfælde vil omhandle konfrontationen mellem virksomhedens- og offentlighedens interesse og revisors rolle i denne konfrontation samt problemstillinger, der kan opstå for revisor med hensyn til egen virksomhed. Revisor må generelt konkluderes at skulle anvende sin sunde fornuft og kompetence til ikke at bringe sig selv i unødvendige komplicerede

situationer, da der uden tvivl, på trods af en normal professionel adfærd, vil opstå dilemmaer. Disse dilemmaer må revisor således løse med korrekt etisk og professionel adfærd ud fra reguleringskravene, og såfremt der har været rettet fokus på førnævnte forhold, bør revisors muligheder herfor være væsentligt styrket.

7. Litteraturliste

Fagbøger m.v.:

- En komparativ analyse af udviklingen i international revisionsregulering med hensyn til intern kontrol og IT-revision, Peter Birkhom Laursen, Samfundslitteratur 2000
- Den skinbarlige virkelighed, 4. Udgave, 2. oplag, Ib Andersen, Samfundslitteratur 2008, ISBN 978-87-593-1380-0
- Selskabsret, 8. udgave, 1. oplag, Erik Werlauff, Thomsen Reuters Professional A/S 2010, ISBN 978-87-619-2820-7
- Revisor – Regulering og Rapportering, 2. udgave, 1. oplag, Kim Fücksel, Peter Gath, Lars Bo Langsted & Jens Skovby, Thomsen Reuters Professional A/S 2010, ISBN 978-87-619-2655-5
- Revisoransvar, 7. udgave, 1. oplag, Lars Bo Langsted, Paul Krüger Andersen og Lars Kiertzner, ISBN 978-87-619-2266-3
- Revisors rolle i forbindelse med rekonstruktion – med fokus på revisors uafhængighed – kandidatafhandling af Thomas Beltrão Andersen og Lasse Bo Schneller, CBS juni 2010

Plancher, hjemmesider og databaser:

- Rekonstruktion – Fra kriseramt til sund virksomhed, udgivet af revisionsfirmaet Beierholm
http://www.beierholm.dk/fileadmin/user_upload/pdf/Faglig_udviklingsafd/Rekonstruktion_folder_A5.pdf
- FSR – danske revisorer – plancher omkring nye regler om rekonstruktion (lov nr 718. af 25. juni 2010) kursus den 10/10, 17/10 og 11/11 2011 – plance materiale kan downloades via fsr.dk eller rekvireres
- Revisionsstandarder (ISA'ere) og bekendtgørelser, som er anvendt i denne opgave er downloaded fra Karnov Group – <http://www.thomson.dk>

- CoE 2011, Code of Ethics for Professional Accountants
- Erhvervs- og Selskabsstyrelsens erklæringsvejledning af marts 2009

Artikler:

- Revisors dilemma af registreret revisor Tonny Skov Pedersen, udgivet 12. februar 2011 på:
<http://www.erhvervs-consult.dk/dilemma>
- FSR "Revisorerne melder sig klar til at hjælpe konkurstruede virksomheder", udgivet 31. maj 2011 på:
<http://www.fsr.dk/Nyheder%20og%20presse/Nyheder/Nyheder%202011/Revisorerne-melder-klar-til-at-hjaelpe-konkurstruede-virksomheder>